WASHINGTON D C

Трибуна вільного українського слова на вільній американській землі

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

Адреса Редакції і Адміністрації: 'Svoboda', 81-83 Grand St., Jersey City 3, N. J. Тел.: HEnderson 4-0237 4-0807 УНС.: HEnderson 4-1016

РІК LXI. Ч. 194. ДЖЕРЗІ СИТІ і НЮ ЙОРК, П'ЯТНИЦЯ, 8-го ЖОВТНЯ 1954. П'ЯТЬ ЦЕНТІВ — FIVE CENTS JERSEY CITY and NEW YORK, FRIDAY, OCTOBER 8, 1954. No. 194. VOL. LXI.

АЙЗЕНГАВЕР ГОВОРИТИМЕ ПРО МИРОВІ ТА ОБОРОННІ УСПІХИ СВОГО УРЯДУ

Денвер, Колорадо. — Роля уряду ЗДА в змаганні до світового миру буде головним пунктом промови президента Айзенгавера в п'ятницю ввечір, яку він виголосить через телевізійні і радіові стації. Аргументи до такого твердження дадуть президентові висліди Лондонської конференції, на якій прийшло до порозуміння в справі суверенности і озброєння Німеччини та порозуміння між Італією та Югославією в справі Трієсту. Республіканські конгресові провідники і політичні дорадники президента гадають, що ці успіхи в змаганні до скріплення вільного світу дадуть президентові аргумент за тим, щоб виборці вибрали республіканську більшість в Конгресі. Перед промовою президента відбудуться наради сімох республіканських конгресових провідників і віце-президента Ричарда М. Ніксона, на які запрошений і президент Айзенгавер. На цих нарадах розглядатимуть способи дальшої виборчої кампанії за перемогу в листопадових виборах. На цих нарадах будуть присутні такі республіканські політики: провідник республіканської більшости сенатор Вільям Ф. Новленд, спікер Палати Репрезентантів — конгресмен Джозеф В. Мартин, сенатор Гомер Фергусон — голова Сенатської Республіканської Політичної Комісії, конгресмен Чарлз А. Галлек — провідник республіканців в Палаті Репрезентантів та інші. Ці республіканці будуть обідати з віце-президентом Ніксоном та нараджуватимуться над тим, як вести виборчу кампанію, а пізніше до них прибуде президент Айзенгавер. На цих зборах будуть дорадники президента Шерман Адамс і Вілтон Б. Персонс. Гадають, що республіканці схочуть подвоїти той успіх промови президента, який він осягнув у Голлівуді при кінці вересня, коли говорив про успіхи ЗДА в замиренні світу — закінчення війни в Кореї та в Індо-Китаї. Тепер президент зможе покликатися на успіхи в справі скріплення вільного світу в боротьбі проти комуністичної агресії, яке осягнено в Лондоні і в Трієсті. Роберд Монтгомері, — неплатний дорадник президента на його телевізійних виступах, — буде давати Айзенгаверові вказівки, як він має виголошувати свою промову, яку передаватиме рекордні числа телевізійних і радіових стацій по всій країні. Партійні провідники переконані, що тільки президент зможе допомогти їм вибрати республіканську більшість в Конгресі. Вони надіються, що голос президента, який не втратив своєї популярности, зможе прихилити на республіканський бік тих усіх демократичних та ліберальних виборців, які голосували восени 1952 року на республіканських кандидатів. Республіканські провідники бачать, що демократи хочуть використати апатію деяких виборців, які в 1952 році помогли впродовж 20-ох років вибрати перший республіканський Конгрес. Тому республіканські провідники просять президента, щоб він збільшив виборчу агітацію впродовж тих трьох тижнів, які ще залишилися до виборчого дня — 2 листопада.

Гувер, Шін і Волтман — найбільші вороги комуністів у ЗДА

Ню Йорк, Н. Й. — Журнал „Пейджент" влаштував анкету, щоб вибрати шістьох найвизначніших ворогів комунізму в ЗДА. В цій анкеті могли брати участь противники комуністів з різних кіл громадян: правників, робітників, священиків, промисловців, урядовців і журналістів. Вибрати на найвизначнішого ворога можна було тільки того, хто: 1) Не тільки усно виступає проти комуністів. 2) Боровся проти комунізму ще тоді, коли ще не було непопулярним виступати проти підривних комуністичних елементів (в 30-их роках). 3) Розпізнає комуністичну тактику і використовує її слабості. 4) Має нагоду і можливість діяти проти комуністів. На найзначніших ворогів комуністів вибрано в анкеті: єпископа Фултона Дж. Шіна, директора ФБІ — Дж. Едгара Гувера та співробітника щоденника „Ню Йорк Ворлд Телеграм енд Сан" — Фредеріка Волтмана. Всі вони відзначаються поставленим вимогам, бо сміливо боряться проти комунізму, і, завдяки своїм становищам, можуть це робити з успіхом.

121 пташок забилися на хмародері

Ню Йорк. — 123 пташки і 4 лилики (кажани) налетіли на найбільший хмародер у Ню Йорку — Емпайр Стейт Білдінг, і 121 забилися, а залишилися живі тільки п'ять пташок і один лилик. Вони задумували летіти тим способом, щоб оминути лінію ньюйоркських хмародерів, але сильний вітер заніс їх на найбільший хмародер, де вони знайшли смерть, не долетівши до тих теплих країв, куди прямували на зиму. Чистії цього хмародеру знайшли тих пташок на виступах поверхів. Між ними були 28 родів різних пташиних пород. Найбільше дивувало всіх те, що й лилики налетіли на хмародер, хоч вони мають дуже сильно розвинений змисл дотику і можуть літати поміж розпнені шнури, не зачіпаючи їх.

В АМЕРИЦІ

● До Ню Йорку прибув 34-річний єгипетський археолог Камаль ель-Малах, що відкрив недавно Хеопсів човен, яким цей король мав плисти на той світ. Він залишиться в ЗДА на місяць і буде виголошувати доповіді та збирати матеріяли для праці про „човни в єгиптології".

● Департамент оборони покликує до армії 23.000 рекрутів в місяці грудні ц. р. Фльота, Морська піхота і Летунство не потребують покликувати рекрутів, бо мають досить добровільців. Від початку Корейської війни покликано до війська 1,835,430 вояків.

● Державний секретар Джан Фостер Доллес відкликав свою промову через радіо й телевізію, яку мав виголосити 6-го жовтня. Доллес поїде на прикінці тижня до Европи на конференцію НАТО і промову через радіо й телевізію до американського народу виголосить після повороту з конференції.

● Голова Комісії Атомової Енергії Луїс Л. Стравс, промовляючи на зборах жінок у Вашинґтоні, заявив, що шпінат можливо, шкідливий для дітей, бо усуває з людського тіла вапно, але він корисний для старших людей. Його твердження є наслідком атомових дослідів.

● Бувший президент Труман виголосить під час виборчої кампанії тільки одну промову, 16 жовтня, але голова Повітового Демократичного Комітету Кертлі заявив, що це буде „дуже добра" промова, бо в ній промовець говоритиме про свій погляд на ролю держави й народу та про внутрішні й закордонні справи.

● Занурення в воду першого атомового підводного човна „Навтілюса" відкладено на два-три місяці, через те, що в ньому тріснули парові рури під час випробовування. Команда фльоти заявила, що немає жадних сумнівів щодо оперативної здатности цього човна.

АШУРАНСИ ЗУАДКОМІТЕТУ МОЖУТЬ ПІДПИСУВАТИ І НЕГРОМАДЯНИ

НОВІ ПОЛЕГШІ В АКЦІЇ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НА ОСНОВІ НОВОГО ПЕРЕСЕЛЕНЧОГО ЗАКОНУ ДО ЗДА

Філадельфія. — З канцелярії ЗУАДКомітету повідомляють, що тепер уже теж і негромадяни ЗДА, значить ті поселенці, які прибули недавно до ЗДА і ще не отримали американського громадянства, можуть підписувати ашуранси на переселення до ЗДА на основі нового іміграційного закону, так званого Акту Допомоги Втікачам (РРА 1953). Таке порішення подав до відома представникам всіх американських добровольчих агенцій Адміністратор нового закону РРА 1953 на спеціальному засіданні у вівторок, 5. жовтня 1954, у Вашінгтоні. На цьому засіданні ЗУАДК репрезентував його екзекутивний директор д-р Володимир Галан. Для того, щоб уможливити всім мешканцям ЗДА взяти активну участь у переведенню в життя постанов нового іміграційного закону, який дає нагоду поселити у ЗДА понад двісті тисяч втікачів з-поза залізної заслони, уведено нові форми ашурансу, так звані форми ДСР 12, і ці нові ашуранси можуть підписувати і негромадяни, цебто ті особи, які не мають американського громадянства. Зроблено це теж і з психологічних мотивів, бо всі ті, які самі були на еміграції і знають це лихо, можуть віддати більше уваги акції переселення і тому збільшиться число ашурансів, потрібних на переселення нових втікачів. Нові форми ашурансу ДСР 12, можна дістати в канцелярії ЗУАДК, чи теж у його відділах або у представників в окремих місцевостях. Ашуранс підписує спонзор-негромадянин, а його завірює представник ЗУАДКомітету і потім канцелярія ЗУАДКомітету у Филаделфії. Теж і для цих нових форм ашурансу обов'язкова є посвідка праці від місцевого Уряду Праці. Для отримання такої офіційної посвідки праці канцелярія ЗУАДКомітету висилає спеціальні форми. Тепер кожний новоприбулий може підписати ашуранс. Якби лише десятий, із тих, які прибули до ЗДА через ЗУАДК, виповнив такий ашуранс, то ЗУАДК мав би негайно около 4,000 ашурансів — більше, як є запотребування. Головно ця нова полегша у переселенні відбивається до родин і свояків. Для переселення родин чи свояків із Европи застосовується закон МекКарана (кревні, рідня: чоловік, чи жінка, а теж фахівці) і тоді потрібно ще додаткової форми завірення, так званої форми ДСР 11. Теж і ту форму може підписувати негромадянин за порозумінням із ЗУАД Комітетом. Тож хто із нових прибулих має рідню, чи кревних в Европі, хай звернеться до ЗУАДК для виповнення спеціяльної форми на переселення. Якщо хтось із тих осіб, які має рідню або кревних, вже виставив ашуранс і посвідку праці, тоді нової посвідки не треба, але добре це додатково виповнити цю нову форму для рідні (форма ДСР 11). Всі ашуранси треба виставляти у п'яти копіях. Поступовання при полагодженні цих нових форм завірень на переселення (ашурансів) ДСР 12, дещо відмінне від поступовання при полагодженні звичайних завірень ДСР 8, і тому всі ті новоприбулі, які бажали б приступити до акції переселення згідно з новим законом і підписати такий ашуранс на переселення когось із залишенців в Европі, повинні порозумітись негайно з канцелярією ЗУАДК у Филаделфії.

Новий розпорядок, який дає змогу виставити ашуранси і негроматянам, повинен дуже облегшити і пожвавити нашу переселенчу акцію.

Польський комуніст очорнює в ОН утікачів з СССР

Об'єднані Нації. — Совєтський бльок в Об'єднаних Націях виступив знову різко проти еміґрантів, які перебувають у Середній Европі, не бажаючи вертатись під совєтську владу. Притоку до цього виступу дала дискусія над внесенням високого комісара в справах утікачів, д-ра Ван Гедгарда, який зажадав створити фонд 12 мільйонів долярів для переведення п'ятирічного пляну допомоги втікачам зорганізувати свої власні варстати праці. Совєтський делеґат Георгій Соскін твердив, що західні держави штучно піддержують проблему втікачів, щоб використовувати їх як саботажистів і шпигунів проти СССР, а також, як дешеву робітну силу. Комуніст Генрик Альтман із Польщі казав, що Захід використовує втікачів, як гарматне м'ясо для „аґресивних" воєн у Кореї чи Індо-Китаї і приготовляється включити їх в армію НАТО. Обидва комуністичні делеґати запевняли, що найкращою і єдино правильною розв'язкою проблеми втікачів є — репатріювати їх. Згідно з даними д-ра Ґерґарда, є ще 350,000 втікачів із Східньої Европи, які відмовились добровільно репатріюватись.

Вкладають капітал у мирову атомову продукцію

Вашингтон. — Бувший заступник секретаря оборони при Комісії Атомової Енергії Роберт Лебарон повідомив про створення приватної групи підприємців і фінансистів, яка хоче віддати свої гроші на продукцію атомової енергії для мирних цілей. Цю групу очолює Лебарон, а до неї належать, між іншими, Рокефеллер, Меллон, Астор і Фаєрстовн. Лебарон каже, що зміна закону про охорону атомової енергії дає змогу приватному капіталові робити інвестиції в атомових підприємствах для „мирної продукції". „Ми ві передбачаємо, заявив він, що атомова енергія спричинить великі зміни в нашій промисловій структурі". Зазначена група підприємців і фінансистів вивчатиме можливості побудови атомових електрівень закордон, стерилізації харчів для їх зберігання, перетворювання м'якої пластики в пластику тверду, що матиме твердість металу, огрівання атомовою енергією льокомотив і кораблів та використовування атомової енергії для лікування недуг.

Помер Петро Ковтун у Рачестері

Рачестер, Н. Й. — 28 вересня ц. р. помер відомий на тутешньому терені Український діяч Петро Ковтун, проживши 66 років. Народився він 1888 р. в селі Путятинці, Рогатинського повіту в Західній Україні, а до ЗДА прибув ще перед першою світовою війною, і вже 1909 року зорганізував Братство св. Юрія, яке в 1912 році стало Відділом Українського Народного Союзу, а в 1936 році вибудувало Український Народний Дім. — Відділ УНС. Петро Ковтун впродовж 45 років брав активну участь в житті цього Відділу, займаючи провідні становища в його Управі, — був його головою, делегатом на Конвенцію а цього року — касиром. Покійний був добрим мужем та батьком, і всі його любили, а головно молодь, серед якої він працював.

Ґрунтер про спізнення організації німецької армії

Вашингтон. — Головний командант військових сил НАТО генерал Алфред М. Ґрунтер заявив в інтерв'ю з журналістами, що організація німецької армії триватиме принаймні два роки, бо треба почати з нічого. Вишколення 500,000 вояків потребує багато часу, і ця справа ускладнюється ще тим, що немає потрібних підстаршин. Але генерал Ґрунтер подав і радісну вістку про те, що вже протягом двох років в ЗДА приготовляється спорядження і зброя для німецької армії, і в цій ділянці не буде значних труднощів. Ґрунтер сказав, що ще треба опрацювати деталі організації німецької армії. Загально вважають, що всі держави ратифікують договір укладений в Лондоні. Але урядові державного департаменту не хочуть скласти заяви в цій справі, бо вже мають сумний досвід із Францією, яка перша видвигнула проєкт організувати европейську спільноту, а пізніше французький парлямент відмовився ратифікувати договір про озброєння і самостійність Німеччини.

Індія підтримує совєтську політику в справі Німеччини

Об'єднані Нації. — Представник Індії в Об'єднаних Націях, Крішна Менон, відомий, як противник закордонної політики З'єднаних Держав, — виголосив велику промову в Об'єднаних Націях, в якій запропонував між іншим, щоб східні і західні німці перевели безпосередні розмови в справі об'єднання поділених частин Німеччини. СССР, мовляв, надав суверенність Східній Німеччині, а західні держави рішили зробити те саме у відношенні до Західної Німеччини, то ж „німці з німцями" можуть засісти за спільний стіл і „на рівній базі" порозумітись у спільній справі. Те становище Індії, зазначує ньюйоркська преса, йде цілком по лінії пропозицій Молотова з останньої Лондонської конференції, який жадав, щоб західній і східній німецькі уряди створили „коаліційний уряд", як перший крок до об'єднання. Після розбиття Берлінської конференції східно-німецький уряд запропонував західньому відбути спільну конференцію для наради справою об'єднання. Західньо-німецький уряд стоїть на становищі, що східньо-німецький уряд є ставленником Москви і не віддзеркалює в ніякій мірі волі німецького народу, тому нема підстави говорити з ним. Індія не признає такого становища.

Американський учений про Переяславську умову

Клівленд, Огайо. (М.Ж.) — Цього року в червні відбулось урочисте відкриття зниженої під час війни і щойно тепер відновленої ленінградської астрономічної обсерваторії. Президент Академії Наук СССР запросив на це свято коло 50 астрономів з різних країн. Між запрошеними був теж визначний американський астроном д-р Насав, професор астрономії Кейс університету в Клівленді й одночасно директор астрономічної обсерваторії „Ворнер і Свезі" у тому ж місті. Короткі спогади про свій 16-денний побут в СССР подав він у статті „Russia as I saw it", надрукованій у недільному додатку до найбільш поширеного часопису Клівленду „Plain Dealer" з 19 вересня 1945 р. Спогади цікаві передусім тим, що писав їх не професійний журналіст, не турист, а науковець. Автор зазначує, що короткий побут в СССР не дав йому можливости обізнатися докладно навіть з тим, що дістся там в ділянці астрономії, не кажучи вже про інші ділянки совєтського життя, тим більше, що все те, що він бачив поза науковими інституціями, „було без сумніву дбайливо підібране професійними провідниками". Все ж таки те що він успів завважити, не справило на нього позитивного враження. Ось картина з вулиці в Москві: „Переможі, що їх зустрічаєте на вулиці, вбрані погано в порівнянні з американським стандартом, а жінки не мають ґрації тих жінок, що їх звичайно бачите на вулиці Юклід (Клівлендська головна вулиця). Їх обличчя поважні, сміх рідко коли можна почути". Далі дуже знаменна завваґа відносно Переяславського договору: „Цього дня, коли ми, астрономи, прибули літаком з Ленінграду до Москви, Москва була приготована до великої паради з приводу тристаліття злуки України з Росією. Фальшування історичних фактів в цілях пропаґанди — це нічого нового між націями, але Совєти перевиконали це". Коли взяти до уваги факт, що святкування „тристаліття возз'єднання" приготоване большевиками не тільки під кутом внутрішньо-, але й зовнішньополітичних та пропаґандивних потреб, то об'єктивна оцінка цього факту американським ученим має для нас окрему вимову.

„Подорожній по Україні вражений величчю чорноземного простору"

На новоприбулого до Совєтського Союзу, який вперше подорожує автом з Москви до Києва, найбільше враження справляють великі простори чорнозему — пише у своїй кореспонденції до „Ню Йорк Таймсу" його новий кореспондент в СССР, Кліфтон Деніел. Він описує приспішений збір цукрових буряків в Україні з уваги на раптовий осінній холод. Сотні чоловіків, жінок і дітей метушливо працюють на полях. На одній буряковій плянтації в неділю пополудні лежали стирти ровері — людей з міста, які приїхали працювати на полі. Всі вони попривозили з собою харчі. Описуючи подорож з Москви до Харкова, американський кореспондент признає, що нема на цьому головному шляху такого руху, як на американських „гайвеях" під кінець тижня, проте є чималий рух, при чому вантажні авта зустрічається у відношенні до особових як 10:1. Також зустрічається чимало автобусів.

Два американські конгресмени — прогулянківці до Москви

Москва. — Два американські конґресмени — Лорі Батл з Алабами і Клерк Фішер з Тексасу прибули на два тижні до Москви, як „приватні туристи". Обидва вони демократи, і прилетіли тим самим літаком, що ним летіли 20 англійців до комуністичного Китаю. Головою цієї англійської прогулянки є цим разом посолка англійського парляменту Барбара Кестл з лівого крила Партії Праці. Між учасниками цієї прогулянки є теж один із чільних англійських комуністів, Джек Горнер. — Американських конґресменів привітали на летовищі амбасадор ЗДА Болен і чотири американські журналісти з Москви. Ціллю подорожі конґресменів є дізнатися якнайбільше про життя і працю в СССР.

ДОЛЛЕС ВІДКИДАЄ НОВУ СОВЄТСЬКУ ПРОПОЗИЦІЮ В СПРАВІ НІМЕЧЧИНИ

СОВЄТСЬКИЙ МІНІСТЕР ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПРОПОВУВАВ НОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ ДЛЯ „ОБ'ЄДНАННЯ НІМЕЧЧИНИ", ПОГРОЖУЮЧИ „ВІЧНИМ ПОДІЛОМ" І „НЕБЕЗПЕЧНИМИ НАСЛІДКАМИ ДЛЯ МИРУ", ЯКЩО ЗАХІДНЯ НІМЕЧЧИНА БУДЕ ОЗБРОЄНА; ДОЛЛЕС НАЗИВАЄ ПРОПОЗИЦІЮ „НОВИМ МАНЕВРОМ ДЛЯ РОЗБИТТЯ ЄДНОСТИ ЗАХОДУ"

Вашингтон. — Державний секретар Джан Фостер Доллес відкинув совєтську пропозицію нової конференції в справі „об'єднання Німеччини", називаючи її повторенням старого совєтського маневру для розбиття західньої єдности та недопущення Західньої Німеччини до спільної західньої оборонної системи. Совєтський міністер закордонних справ В'ячеслав Молотов запропонував негайно відбути нову конференцію 4-ох великодержав у справі об'єднання Німеччини, при чому він відступив від свого „попереднього проєкту, предложеного на невдачній Берлінській конференції, і погодився „взяти під дискусію" західню вимогу, щоб об'єднання Німеччини відбулось на плятформі вільних виборів на терені цілої Німеччини. Погоджуючись, щоб німецький нарід „сам вибрав собі уряд, який захоче", Молотов водночас загрозив, що коли б зреалізовано постанови, прийняті в останню неділю на Лондонській конференції 9-ти західніх держав, то Німеччина буде „на віки" поділена, а для миру прийдуть „небезпечні наслідки". Як ціну за об'єднання Німеччини, Молотов зажадав невтралізувати Німеччину і відкликати з її терену всі чужинецькі війська. Тоді, мовляв, не тільки прийде поправа долі для всіх німців, але й настануть умовини для наближення поміж Сходом і Заходом, для відпруження міжнародної небезпеки і закріплення загального миру. Водночас Молотов заявив, що на новій конференції можна б передискутувати також „нові пропозиції" щодо об'єднання Німеччини, натякаючи цим, що СССР виступить із якимись новими проєктами. Ту свою промову Молотов виголосив у Східньому Берліні з нагоди 5-річчя існування східньо-німецьких сателітів й гостро осуджуючи політику західньо-німецького канцлера Аденауера, Молотов водночас признав поліпшення відносин між Західньою Німеччиною і Совєтським Союзом наслідком пожвавлення взаємної торгівлі. Він накинувся при тому знову на З'єднані Держави, які, мовляв, пропонують роззброєння, але одночасно хочуть озброїти Західню Німеччину. Виступ Молотова як стверджують перші коментарі західньої преси, є сподіванним контрнаступом совєтського уряду, який мусить вживати всіх засобів, щоб не допустити до реалізації Лондонських постанов, себто озброєння Західньої Німеччини.

Перші відгуки пропозиції Молотова на Заході

Бонн. — Нова пропозиція Молотова скріпила позиції соціял - демократів і тих усіх безпартійних кол у Західній Німеччині, які щораз більше тужать до з'єднення всіх німецьких земель і тому вважають справу об'єднання Німеччини найважнішою німецькою проблемою, що стоїть перед проблемою озброєння і союзу з Заходом. Ті настрої виявились у холодній зустрічі, що її зазнав канцлер Аденауер від німецького парляменту, коли звітував про Лондонську конференцію. Тому Молотов мабуть осягне свою ціль, яку мав, виголошуючи свою промову у Східньому Берліні, а саме — викликати духову розтіч серед західньо - німецького громадянства і скріпить угодовецькі настрої, ворожі політиці Аденауера — здогадується західня преса. — Французький прем'єр Мендес-Франс, проголошуючи „календарик" праці французького уряду, заповів, що 20 ц. м. він переговорюватиме з канцлером Аденауером у справі Зарщини, а в місяць пізніше, 20 листопада, предложить Лондонський договір до ратифікації французькому парляментові. Запитаний, чи нова пропозиція Молотова змінює цей календар, він відповів, що покищо він не бачить причини, чому такий намічений календар мав би бути змінений. — Лондонський уряд не займав ще ніякого становища до виступу Молотова, сподіваючись, що совєтський уряд перешле офіційну ноту в цій справі.

Австрія заперечує, наче б пактувала з СССР

Відень. — Канцлер Юліюс Рааб і віце - канцлер Адольф Шерф рішуче заперечили плітками, начебто австрійський уряд провадив потайні переговори з СССР і погодився залишити Совєтам військові бази на терені Долішньої Австрії за ціну підписання з ними мирового договору. Державні керівники Австрії заявили, що ніколи ніяких таємних розмов з СССР не вели і що всякі розмови на такій базі були б неможливі, бо совєтські військові бази в Австрії — це була б лише інша форма тієї самої окупації. Австрійські державні мужі виступали також проти такого обласного патріотизму, чи так егоїзму альпійських країн Австрії, який задля власної користи від австро - совєтського порозуміння рад би віддати Долішню Австрію під дальшу її окупацію.

В СВІТІ

● У Західній Німеччині нема ніякої радости з приводу рішення Лондонської конференції надати їй суверенність і право озброїтись у союзі з Заходом. Почуттся вдоволення з цієї дипломатичної перемоги заглушує страх: яку несподіванку приготовлюють тепер німцям Совєти? Першою заповіддю совєтської контракції вважається та промова Молотова з нагоди святкування комуністами 5-х роковин існування східньо-німецької „Демократичної" Республики.

● Вже третій член альпіністичної експедиції, що виїхала була з Франції на здобуття шпилю Макалю (27,000 стіп) на індійсько - тибетському кордоні, — помер, не дійшовши до цілі. Зв'язковий між експедицією і урядом автономного Непалю помер на запаленні легенів у таборі експедиції, на висоті 16,000 стіп. Перед ним два члени експедиції втопилися, перевозячи виряд експедиції грудною рікою.

● Юго Паасівікі, президент Фінляндії, славний борець за свободу цієї країни, дістав від московського уряду „орден Леніна" за „особливі заслуги в поліпшенні відносин між Совєтським Союзом і Фінляндією". Це — черговий „трик" совєтської політики, щоб показати світові, що теперішній уряд навіть об'єктивний і миролюбний, що може вшановувати також державних діячів, які не тільки не є комуністами, але навіть боролися проти комуністів.

СВОБОДА SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК UKRAINIAN DAILY

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays & holidays (Saturday & Monday issues combined) by the Ukrainian National Association, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City 3, N. J.

Entered as Second Class mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J., on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for Section 1130 of Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
На рік	$10.00	One year	$10.00
На пів року	5.25	Six months	5.25
На три місяці	2.75	Three months	2.75
В Джерзі Сіті і закордоном:		Foreign and Jersey City Rates:	
На рік	$12.00	One year	$12.00
На пів року	6.50	Six months	6.50
На три місяці	3.50	Three months	3.50

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає і не зобов'язується повертати незамовлені матеріяли.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY 3, N. J.

ПРОБЛЕМА ОБ'ЄДНАННЯ ЕВРОПИ

Американці ще й нині не можуть зрозуміти, чому европейські держави, серед яких більшість простором не перевищує будь-якого американського стейту, не лучаться в одну спільноту, на зразок федерації, ліквідуючи тим самим пашпорти, граничні ревізії, мита, як це є в З'єдинених Державах. Під таким кутом дивиться на Західню Европу також і американський уряд, хоч у нього є на це інші причини, зв'язані головно з справою оборони Заходу проти совєтської агресії. Навіть уся американська економічна та військова допомога Західній Европі була розрахована на те, що вона приспішить вирішення проблеми „Одної Европи". Европейська Оборонна Спільнота мала бути завершенням цього пляну, і тому саме вся Америка була так огірчена на французьких політиків за провал цієї справи. Але й тоді підносились голоси, щоб цієї справи не брати надто трагічно, бо доля об'єднаної Европи вирішується деінде, в Раді Европи в Страсбурґу. Тепер ще й Лондонський договір направив те, що було втрачене провалом Европейської Оборонної Спільноти під військовим оглядом. Він осягнув навіть щось більше, бо зв'язав Англію тісніше з Европою і тим самим скріпив об'єднувальні европейські тенденції, речником яких є страсбурзька Рада Европи.

В Европі пригадують Америці, що хоч як легко було їй „сфедеруватись", але й це забрало багато часу. Що ж тоді говорити про Европу з старими культурними націями, що розвивались довгими сотнями років, говорять різними мовами і звикли до своїх традицій та обичаїв. Проте думка і мрія про „Одну Европу" завжди запалювала найсвітліші европейські уми. В 1949 році вона навіть набрала позитивної форми, коли створено в Страсбурґу Раду Европи з представників 14 націй, та ще з додатком представництва Зарської области. Правда, це тільки дорадче тіло, але в ньому радять найбільші політичні голови Західньої Европи, прем'єри та міністри. На нарадах Ради Европи, які відбуваються у Страсбурґу, не тільки „дебатують", як дехто думає. Як французький прем'єр Мендес-Франс з'явився на останніх нарадах Ради Европи і виправдував своє неґативне становище до Европейської Оборонної Спільноти та представляв свій плян, то не дуже йому було приємно, як „дебатуючі" все це відкинули. В Страсбурґу Мендес-Франс переконався, що Франція осамітнена. Признався він до цього одверто щойно в Лондоні, коли говорив до французького народу про конечну потребу дати згоду на те, до чого він зобов'язався. При цьому треба пам'ятати, що ініціятива в справі вугільного й сталевого об'єднання „Малої Европи" (шість націй), або т. зв. плян Шумана, теж зродився в Раді Европи, в 1950 році, в Страсбурґу. Плян той вдався і заохотив европейських федералістів до сильнішого натиску на політичне об'єднання Західньої Европи з спільним парляментом, спільною армією і т. п. Військове понадначіональне об'єднання, передбачуване Европейською Оборонною Спільнотою, було для федералістів реальним переходом до політичного европейського об'єднання. Але так не сталося. Виявилося, що до політичного об'єднання треба йти ступнево, дуже тактовно й без усякого натиску, а тільки при моральній, політичній та філософічній допомозі тих умів, що зібрані в Раді Европи, бо не легко зрікатись европейським націям повної суверенности. Але й тут заважував страх Франції перед перевагою Німеччини в „Одній Европі". Те, що на Лондонській конференції Англія дала себе „втягнути" в Европу, послабило цей страх, а тим самим поступила вперед теж і сама ідея „Одної Европи". Плян такої Европи вже виготовлений федералістами, що працювали над ним довго під проводом Поля Анрі Спаака, відомого бельгійського державного мужа і великого симпатика ідеї европейського політичного об'єднання. Покищо перемогла тільки „кооперація" між західньо-европейськими державами. Але совєтська загроза може скоро довести й до її „об'єднання". Це залежатиме від дальших подій на европейському ґрунті. Та, не зважаючи на те, чи совєтська загроза буде менша, чи більша, ідея „Одної Европи" розвиватиметься і здобуватиме щораз більше прихильників.

ПРИВІЛЕЇ І ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯНИНА

Реєстрація до осінніх виборів, яку переводять деякі стейти на підставі своїх законів, повинна пригадати американським громадянам і кандидатам на громадян важливість набуття громадянства. Це не що інше, як ствердження засади, що громадянин є сувереном великої країни, з правом наставлення урядовців, які виконують волю громадян, виявлену в конституції й стейтових та місцевих законах. Тому під час реєстрації місцеві часописи у виконанні свого громадського обов'язку, постійно повторяють заклик: „Реєструйтеся, бо інакше не зможете голосувати". У поточній мові це значить: якщо ви не зареєструєтеся для голосування при найближчих виборах, ваше право громадянства стає нечинним.

Поточного року можна завважати, що незвичайно велике число осіб являється кожного дня в натуралізаційних чи іміґраційних бюрах на заклик влади, щоб виповнити потрібні законні вимоги для набуття права громадянства, а з цим і права голосування. Шкода тільки, що поточного року ці кандидати вже не скористають з набутого права. Зате можуть покористуватися ним при наступних виборах, тобто в 1956 р., коли буде обираний теж і президент ЗДА.

Як високо цінить нових громадян уряд, можна пізнати з зарядження федеральної влади. За розпорядком генерального прокуратора Герберта Бровнелла з Вашинґтону, 11 листопада, який згодом перемінюється на День Ветеранів, 6,500 нових громадян, що вже перейшли підготовчі формальності, являться в стадіоні Ебетс Філд у Брукліні для складення передбаченої законом громадянської присяги. У Ню Йорку, тобто в Мангаттані, відбудеться така сама церемонія на майдані Поло Ґраундс для 8,000 чужонароджених осіб, що перейшли попередні формальності. Разом Ню Йорк привітає 14,500 нових американців, як своїх повноправних громадян.

У стейті Ню Джерзі переведено відповідні приготування для церемоній складання присяги в Нюарку, де передбачається участь 1,000 осіб; у Джерзі Сіті — для 900 осіб; у Патерсоні й Гакенсаку — по 900 осіб, і т. д. З подальших місцевостей наспіли вісті про такі ж самі пляни на 11 листопада. Дуже помітна вістка з Каліфорнії, що на стадіон Галивуд Бовл явиться 8,000 осіб для доповнення приписів новими громадянами.

Урядовці, які переслухують кандидатів на нових громадян, не мають часу пригадувати про важливість права громадянства, тому саме під час запланованих церемоній судді та інші промовці матимуть нагоду потвердити засаду повноти прав, які становлять есенцію вільної людини у відрізненні від людини, яку в підсовєтській тоталітарній системі обернено на невільника.

Якщо йде про нових громадян українського роду, то треба признати, що українські іміґранти не легковажать значення американського громадянства. Кожен, хто приїхав сюди з „того боку" океану, наочно переконується, що право законного побуту в Америці дає йому нагоду всебічних користей і правної міжнародної охорони та оборони. Нема потреби закривати факту, що нова країна на переселених скитальників робить приголомшливе враження і вони спочатку не можуть вірити, що вони — люди в повному значенні слова. Одначе, охолонувши від перших вражень, недавні ще скитальці з вдячністю розцінюють новий особистий стан, стан, який дає їм захист і матеріяльне забезпечення згідне з талантом, здоров'ям і віком.

Новим американцям, які вже користуються благодатями американського громадянства, треба пригадати, що вони можуть використувати це право при підписуванні „ашурансів" для европейських залишенців з метою приспішення їхнього приїзду до країни справжньої волі. Цим сплатять нові громадяни борг вдячности своїй власній долі, яка усміхнулась до них ясним променем американської волі і добробуту.

Юрій Таркович

ЦИФРИ ГОВОРЯТЬ

Порівняння життєвого стандарту в ЗДА і СССР

Совєтська пропаґанда не перестає повторювати в пресі і радіо про „зубожіння трудящих мас в капіталістичних країнах", а зокрема про низький життєвий рівень робітників в З'єдинених Державах. Правда, совєтська преса настільки обережна, що не подає жадної інтернаціональної статистики для порівняння життєвого стандарту у вільних країнах світу і Совєтському Союзі. Вона, як завжди, оперує голими фразами, оминаючи конкретні дані і факти. Москва свідомо уникає статистичних даних, бо це їй невигідно, бо правдива статистика — смертельний ворог совєтської пропаґанди.

Наші читачі назагал добре знають, що московська преса та її прихвосні на Україні засадничо не говорять правди і систематично перекручують факти. Відома річ, що життєвий стандарт під Совєтами аж ніяк не можна дорівняти до життєвого стандарту в ЗДА. Але не всі знають, що цей контраст аж такий різкий. Тому подаємо деякі цифри невтральної міжнародної статистики про купівельну силу заробітної платні робітників в Совєтському Союзі і ЗДА. При цьому беремо під увагу останні зниження цін в Совєтах і дані совєтського Центрального Управління Народньо-Господарського Обліку. Дані наводимо про продукти першої потреби, беручи під увагу пересічний заробіток американського і совєтського робітників.

М'ясо: Щоб купити два фунти волового м'яса, пересічний робітник в ЗДА повинен працювати менше як годину, тобто 52 хвилини, а робітник в Совєтському Союзі — 257 хвилин, тобто 4 години і 28 хвилин.

Масло: Щоб придбати два фунти масла, американський робітник мусить працювати 62 хвилини, а совєтський — 546 хвилин.

Цукор: Американський робітник працює 8 хвилин, щоб заробити на два фунти цукру, а совєтський — аж 185 хвилин, тобто 3 години і 5 хвилин.

Молоко: 8 хвилин треба працювати в ЗДА, щоб купити один літр молока, а в СССР для цієї ж цілі треба працювати 45 хвилин.

Чай: Щоб придбати 100 грамів чаю, американський робітник працює 9 хвилин, а совєтський — 190 хвилин, тобто 3 години і 10 хвилин! Справа чаю, зокрема, болюча, бо, як відомо, в Совєтському Союзі населення споживає дуже багато цього напою.

Загалом совєтський робітник мусить працювати приблизно 8-9 разів довше як його американський колеґа, щоб придбати ту саму кількість харчів.

Робітник під кремлівською диктатурою мусить працювати в 15-18 разів довше від американського робітника, щоб заробити на ту саму частину убрання чи взуття. Ось декілька прикладів:

Чоловічий костюм: У ЗДА робітник пересічно працює три дні, щоб придбати добрий вовняний одяг, а в СССР він мусить працювати аж 47 днів.

Черевики: Тільки один день повинен працювати американський робітник, щоб заробити на пару добрих шкіряних черевиків, а його совєтський колеґа мусить працювати для цього повних 13 днів.

Сорочки: Щоб придбати сорочку, робітник в ЗДА працює приблизно 1 годину, а совєтський робітник — 22 години!

Жіночий костюм: Американська робітниця працює пересічно 22 години, щоб заробити на вовняний костюм, а совєтська робітниця мусить працювати 22 дні.

Радіоапарат: Щоб придбати малий модерний шестилямповий радіоапарат, в ЗДА триба працювати 14 годин а в СССР — 32 дні...

Так виглядає життєвий рівень американського робітника в порівнянні з життєвим рівнем його совєтського колеґи. Крім того, треба взяти під увагу, що далеко не всі товари совєтський громадянин може дістати в державних крамницях і по державних цінах.

Це порівняння відноситься до території всього Совєтського Союзу. Але життєвий рівень українського робітника ще нижчий, бо заробітні платні в центральних частинах Росії вищі від заробітних платень на Україні.

Тепер ще одна справа. В Кремлі напевно знають, що життєвий рівень американського робітника багато вищий від життєвого рівня совєтського робітника. Одначе, московська пропаґанда день-у-день кричить про „дальше зубожіння" американських робітників і про „зростання добробуту совєтських трудящих". Це робиться свідомо, з розрахуком на далеку мету — на третю світову війну, яку Москва посилено підготовляє для загарбання всього світу. Москва боїться, що при збройному зударі населення, а передусім неросійська його більшість не захоче воювати за кремлівських диктаторів. З цієї ж власне причини систематично цькують, брешуть і, перекручуючи факти, застрашують населення „поневоленням американського капіталізму", розписуючи всякі нісенітниці про загальну економічну ситуацію в З'єдинених Державах. А нуждённе життя населення СССР описують як „заможне, безтурботне і щасливе".

Інж. Андрій Качор

50-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО МОЛОЧАРСТВА

(1. 10. 1904. — 1. 10. 1954.)

1-го жовтня ц. р. минуло п'ятдесят років з того часу, коли в селі Завадові біля Стрия на Західній Україні засновано першу українську молочарню, яка дала початок для пізнішого імпозантного розвитку українського кооперативного молочарства під проводом славнозвісного „Маслосоюзу".

Братство „маслосоюзників" у Канаді й ЗДА вирішило, хоч скромно, відзначити цей ювілей, щоб пригадати собі й молодшому поколінню, яке не бачило цієї велетенської роботи, про світлі моменти нашого господарського відродження. Крім цього Управа Братства закликає колишніх кооперативних працівників поділитися споминами із своєї праці на сторінках української преси, бо такі спомини можуть стати імпульсом для створення подібного господарського руху між нашими поселенцями на нових землях.

Пів століття — великий шмат часу, і тому варто кинути оком на пройдений шлях і хоч кількома фактами й датами зілюструвати ту велику роботу, яку перевела українська молочарська кооперація на західньо-українських землях до 1944 р.

Це треба зробити тому, що українська кооперація взагалі, а молочарська зокрема, разом із Краєвим Товариством „Сільський Господар" у Львові, як діти матірного Т-ва „Просвіти", допомагали „Просвіті" ширити культуру й освіту між широкими масами українського народу та класти перші тверді основи під плянову агрономічну роботу на українських землях. Вони перші започаткували організацію охорони здоров'я домашніх тварин і контролі молочности, навчили селян модерних способів годівлі худоби, вирощування нових кормів, коротко — вони вчили модерних основ господарства взагалі, а молочарства зокрема. А це все мало великий вплив на збільшення доходности наших сільських господарств.

Масло із знаком зеленої чотирилисткової конюшинки і буквами „МС" мало своїх покупців не лише в елеґантно уряджених крамницях „Маслосоюзу" у Львові та по всіх більших містах Західньої України чи корінної Польщі, але й на закордонних ринках у Лондоні, Парижі, Берліні, Відні.

Сьогодні московсько-большевицький наїзник українську молочарську кооперацію, разом з іншими видами кооперації, знищив, або включив у свою господарську систему, в формі державних, колективних, совхозних і інших підприємств, затираючи сліди по всьому тому, що могло б нагадувати часи самостійної господарської праці.

* *

Початок українській молочарській кооперативній промисловості, організованій на західньоевропейських взірцях, особливо на взірцях Данії, дало повітове місто нашого Підкарпаття — Стрий. Там перебував тоді знаменитий організатор і економіст-політик д-р Євген Олесницький, який докладно простудіював сільську кооперацію в Західній Европі, особливо в Німеччині і Данії, і хотів всі здобутки західньоевропейських народів перещепити на український ґрунт.

З цією метою Є. Олесницький відбув 6 лютого 1904 р. першу господарську нараду в Стрию з представниками українських установ і сіл; на цій нараді вирішено розпочати працю від організації молочарських кооператив. Ініціятива і праця Є. Олесницького увінчалася великими успіхами, бо, при всій заскорузлості тодішнього загалу українського громадянства Галичини, біля нього став до співпраці гурт глибоко ідейних співробітників — д-р Альфред Говикович, о. Лев Горалевич, о. Остап Нижанковський і ін. Вони були тими, що зрозуміли те, чого інші не могли зрозуміти, що багатства народові не дає природа, хоч би вона була не знати яка багата, але його створюють люди довготривалими, послідовними і невтомними зусиллями.

Початок практичній роботі дав о. Остап Нижанковський, засновуючи 1 жовтня 1904 р. в селі Завадові, пов. Стрий, де він був парохом, першу спілкову молочарню при читальні „Просвіта".

За прикладом Завадова пішли й інші села Стрийщини, як Голобушів, Угерсько і Лисятичі, які почали між собою змагатися за перше місце.

Щасливо започаткований рух кооперативного молочарства вимагав координації організаційної, торговельної і фінансової праці. З цією метою філія „Просвіти" в Стрию, на пропозицію о. Горалевича, скликала 24 серпня 1905 р. господарську нараду, на якій о. О. Нижанківський виголосив доповідь „Про молочарські спілки", а о. Л. Горалевич реферував „Чи можливий Союз Молочарських Спілок і як його заложити". По довшій дискусії рішено заснувати „Союз руських спілок молочарських" (пізніший „Маслосоюз"), як відділ Філії „Просвіти".

Союз розпочав свою працю в серпні 1905 р. Одначе скоро виявилося, що урядовці філії „Просвіти" не могли з цією справою дати собі ради, бо молочарський кооперативний рух почав сильно зростати, а саме: в 1905 р. було вже 6 молочарень з доставою молока 500.000 літрів, а з кінцем 1906 р. число їх зросло до 16, а достава молока — на 1,-115.315 літрів. Цей ріст примусив перших ініціяторів зревідувати свої первісні пляни і перейти до організування молочарського промислу на нових засадах, вже не як додаток до просвітянської роботи, але як самостійних молочарень і самостійної централі. З тою метою 15 червня 1906 року відбувається довірочна нарада виділу Філії „Просвіти", на якій рішено створити самостійну молочарську кооперативну централю під назвою „Краєвий Союз Господарсько-Молочарський" в Стрию. Статут і організаційну схему цієї централі опрацював за вказівками Є. Олесницького о. Л. Горалевич. Нова установа розпочала свою працю 1 січня 1908 р.

Початки були дуже трудні, бо, крім труднощів зі сторони австрійського уряду і поляків-сусідів, що старалися всі самостійні почини українського народу в Галичині паралізувати, або зводити на бічні рейки загальнодержавних, австрійських інтересів, ще і багато самих українців, і то передових, вважали, що над господарським піднесенням нашого народу можна добре працювати в німецьких або польських господарських централях і нема ніякої потреби творити окремі українські централі. (Чи в Канаді не маємо тепер аналогічних спорів серед українських провідників громадського життя?). Противники самостійних українських господарських установ доводили, що в рямцях державних, або краєвих польських організаціях ми будемо мати: безплатну технічну, організаційну і контрольну поміч, безповоротні грошові допомоги, дешеві державні кредити і навіть безплатний вишкіл фахових робітників. Цим всім короткозорим опонентам відповіли кількома статтями Є. Олесницький і о. Л. Горалевич. Останній відповідає дуже гостро в 4. ч. „Економіста" з 1907 р. Він писав: „Наші верховоди (тобто поляки і німці — прим. автора) в краєвих автономічних установах змайоризувати не дадуться, а на всякі наші домагання щодо справедливого розподілу субвенцій останутся глухі, доки будемо економічно, а тим самим і політично слабі й незорганізовані. Хто інакше думає — той наївний або легкодух. Ми бідні передусім тому, що маємо ще забагато рабських, панщизняних привичок — одинаково селяни, робітники чи інтеліґенти — забагато надій і ваги прикладаємо на ініціятиву і поміч уряду, на всякі субвенції, хоч би вони нам по всякій справедливості належалися, а замало у нас власної ініціятиви, підприємливости та віри у свої власні питомі сили".

Думки ініціяторів самостійного ведення своїх господарських і політичних справ перемогли. Віра у власні сили народу, щира праця для народу, національна амбіція — це ті здорові засади, що лягли в основу українського кооперативного, а зокрема молочарського руху. На цих основах, побіч „Маслосоюзу", виросли й інші наші кооперативні централі як: „Центросоюз", „Центробанк", „Народня Торговля" та наша ідейна кооперативна надбудова Ревізійний Союз Українських Кооператив у Львові. На цих основанх могли б ми ще багато зробити й на американсько - канадійському континенті...

Згадучи про ці славні почини нашого економічного відродження, не думаємо переповідати цілої історії „Маслосоюзу". Хочемо лише пригадати, що добрий почин Є.

(Закінчення на стор. 5-ій)

В. Гайдарівський

НЕПРОШЕНИЙ ГІСТЬ

(Оповідання)

(6)

Тільки тепер Гніденко утихнув. Позбирав на підлозі коржики і мовчки хрумкав. Заспокоївся й Іван. Гнів його перетопився на жаль. Хотілося сказати Гніденкові щось тепліше, приємне і цим вибачитися перед земляком.

Росія вже залишилася позаду. Потяг мчав українською землею. Так, це вона, батьківщина. Показалися хатки, облуплені, з обскубаними стріхами, не білені, подібні до в'язнів, але свої, рідні, близькі; кучерявились занехаяні садки; бігала на вигоні замурзана дітвора; на тину сидів півень, лопотів крильми, витягнувши шию, мабуть кукурікав. У полі якось попросторішало, і повітря линуло в розчинене вікно якесь особливе, солодкаво-запашне, і сонце гріло тепліше й ласкавіше. Все тут не так, як на чужині, і все хвилює душу й прискорює биття серця.

— Дивіться, дядьку Гаврило, — збуджено й лагідно мовив Іван, забувши про недавню сутичку. — Це ж ми дома.

Гніденко підступив до вікна й ухопився двома руками за спущену вниз раму. Вітер куйовдив йому пасма сивого волосся. На порепаних губах захолола усмішка. А з очей покотилися одна за одною сльози, заплутуючись у бороді, як ранішня роса в густій отаві.

Дорогою, що тягнулась побіч залізниці, йшли жінки, в біленьких хустках, всі босоніж і махали пасажирам руками. Показався ще один гурт жінок, можливо молодші, бо співали. А за дорогою росли буряки, миготіли зелені рядки, пописані потом на сторінці поля, тягнулися вони вдалечінь і зливалися в суцільне й безкрає зелене море, що називається життям.

Гніденка щось розсмішило, він м'явся й боязко позирав на Івана; кортіло щось сказати гостре, але боявся.

— Радгосп, — бовкнув він тільки одно слово, мабуть вмістивши в нього всі свої думки.

— Тут ще якось можна крутитися, — відгукнувся Іван. — А ви, дядьку Гаврило, нічим не переймайтеся. Ось побачите, у вас дома все як слід. Все буде, як ви спочатку казали. Постукаєте у віконце і жінка з радощів заплаче, і обніме вас, поцілує.

— Що правда, то правда, — замріяно мовив Гніденко. — Заплаче. І поцілує. А ти, Іване, до Дніпропетровська все ж не їжджай. З вогнем жарти погані. Паняй просто на Прилуки.

І вони в Харкові розпрощалися, як гарні приятелі, що доля їх звела докупи на кільканадцять день, а потім роз'єднала й спрямувала кожного на його власну химерно заплутану стежку.

* *

Прокинувся Іван і не міг зрозуміти, де він. Йому зразу здалося, ніби був в електростанції й на роботі заснув, навіть виразно чулося гудіння моторів, одноманітне, що навіває сон. І від цієї думки зірвався на рівні ноги й винувато розглядався. І тоді тільки збагнув, що він у братовій спальні і згадав, як тут опинився. Зніяковілий пішов на світло, що пробивалося крізь нещільно зачинені двері. У кухні Пліточка годувала дитину.

— Пробачте мені, — сказав він, мнучись. — Я, мов свиня, нажерся, напився, та ще й до вашого ліжка втаскався. Навіть не роздягнувся.

— То нічого, то байдуже, — із звичайною чарівною усмішкою мовила Пліточка. — З дороги трохи спочити не зашкодить.

— Ей, брате, ходи сюди, — загукав Віктор із залі.

Іван ще перепросився й пішов до брата.

— Що? Трохи перекуняв? Сідай, та випий пива, — зустрів його Віктор. — А я сиджу й нудьгую. А ти й хропів! Мабуть добре таки втомився.

— І втомився, і горілка своє зробила. Я вже забув, коли й пив.

— Отакий ти. Зіпсувався зовсім. А часом випити не зашкодить. Голову провітрює краще як протяг. Тож давай пивця хильнемо.

Вони пили просто з пляшок. Іван ковтав гіркувату рідину з пожадливістю. І незабаром відчув, що мотори його в голові зупинились, уже не гуділи.

— А тепер ми й поговоримо, — відставив пляшку Віктор.

— Авжеж, — сказав Іван. — Сім років не бачились, то є про що поговорити.

— Повинно бути, — підсунувся із стільцем ближче до брата Віктор. — А ти мені так і не розповів, де ти, як ти, що ти...

— Тепер я в Прилуках, що ти й з листа мого знаєш. Перевівся з Уралу. Живеться так собі.

Іван замовкнув. Що казати? Правду? А чи її тут потрібно? Хто такий Віктор? Брат? Цього не досить для відвертости. Іван не завинив перед Віктором ні в чому, але викрившись, треба виправдуватись, доводити, що ти не палив електростанції і що ти взагалі не віриш байкам про шкідництво. Люди розумніші від того, як їх показується в обвинуваченнях. Щирість зведе розмову на манівці або на політику. Краще покищо промовчати й бути тим, за кого тебе приймають.

Віктор, вичікуючи, дивився на брата і, не розумів, чому він мовчить.

— Оце й усе? — здивовано спитав Віктор.

Іван схаменувся. І хоч за свого буття на Уралі докладно описував у своїх листах про все, що не стосувалось роботи — про тамтешніх людей, про їхнє життя і звичаї, про погоду, про своє здоров'я, — для матері спеціяльно, — але тепер Іван все переповідав з більшими подробицями, навіть вигадав якісь перешкоди, що їх довелось перебороти, аби дістатись на Україну. І розповідь вийшла можлива. Принаймні, Іван не помічав, щоб Віктор запідозрював брехню.

— І оце бачиш, брате, — казав Іван, — три десятки років, та ще й з гаком, я на світі пробайдикував, а ще не встиг навіть одружитись. Все ніяк не зберусь. І, правду кажучи, дуже тобі заздрю.

— А ти ходи купатися, — засміявся Віктор. — Або знаєш що, брате? Давай ми тебе одружимо. Пліточка знайде тобі таку жіночку, що на рукахноситимеш.

— Та хіба ж руки на те, щоб жінок носити? — пожартував Іван, але чомусь подивився на свої долоні.

— Інколи не зашкодить, — подав Віктор братові пляшку з пивом. — А взагалі треба сказати, що ваша братія не вміє жити.

— Яка це наша братія? — здивувався Іван.

— Ти пробач, — відчувши свою нетактовність, сказав Віктор. — Це я мав на увазі начальство всяке. Одного жінка зраджує, у другого — втекла, у третього — лютує, бо втекти нема з ким. А чого це все робиться так? А того, що чоловіки крутяться в своїй роботі, як муха в окропі. Наш головний інженер, Кудрявцев, Анатолій Олексійович тільки за місяць дізнався, що його жінка кинула і з кимось виїхала з міста. Та що й казати. Ти краще знаєш. Отож і тобі того треба боятися, звичайно, як одружишся. Як, до авта вже доскочив? — ніби між іншим запитав Віктор.

ЛІТЕРАТУРА МИСТЕЦТВО РОЗВАГА

1864 - Михайло КОЦЮБИНСЬКИЙ - 1954

Л. Луців

МИХАЙЛО КОЦЮБИНСЬКИЙ

Михайло Коцюбинський належить до тих письменників, твори яких і літературна критика і читацька громада завжди приймали з захватом. І так було впродовж його 25-річної літературної творчости, хоч манера письменника змінилася, бо Коцюбинський залишив початковий реалістичний спосіб писання і найкращі свої твори написав в імпресіоністичній манері, яка на початку 20-го сторіччя була модна в світових літературах.

В чому лежить причина того явища, що творчість М. Коцюбинського не мала ані одного противника серед літературних критиків і широкого гурту читачів? Гадаємо, що це сталося тому, що автор „Для загального добра" і „Intermezzo" дуже дбайливо опрацьовував свої писання, не друкував нічого в невикінченому стані і ставив високі вимоги до своєї творчости, вищі навіть від вимог літературної критики.

Автор не радо віддавав свої новелі до друку, коли вважав, що вони ще невишліфувані як слід. Душа поета — це немов та хмара, що знімається високо на блакитному шляху. Вона

„вічно невдоволена, вічно шукаюча, з вічним питанням — „нащо? до чого?.." Вона неспокійна, вся насичена вогнем, вся палаюча великим і праведним гнівом. Мчиться по небу і підганяє ліниву землю золотою різкою... Вперед... вперед... швидше разом із нею... в мільйон раз швидше в повітрі... І гукає так, щоб усі почули, щоб ніхто не спав, щоб усі прокинулись".

У поезії в прозі „Сон" автор говорить про свої творчі муки — шукання таке:

„Снилось мені — чи ж снилось мені? — що в грудях у мене лиш половина серця.

Де ж друга? — мучився я.

А та, що лишилась, билася тривожно в грудях, і в калатанні кожнім чув я жадливий та владний голос:

— Шукай!

— І я шукав".

Так! І М. Коцюбинський шукав людського серця і в перших своїх творах, таких, як „Ялинка" (1891), „П'ятизлотник" (1892), і в пізніших („На камені", „Цвіт яблуні" 1902), і в тих які написав перед передчасною смертю („Тіні забутих предків" (1911) та „Хвала життю" (1912).

Глибоко помиляються Смілянські і Стебуни, намагаючись зробити М. Коцюбинського пророком тієї людиноненависницької філософії, якою стараються оправдати той нелюдський жорстокий режим, що його вони підтримують на батьківщині Коцюбинського. Бо те, проти чого Коцюбинський виступав в „Intermezzo", не перевелось і під тепершнім окупантським режимом комуністичної Москви.

„Боїшся слово сказати. Був тобі приятель і однодумець, а тепер може продати тебе нишком. Відірвеш слово, як шматок серця, а він кине його собакам.

Ходиш між людьми, як між вовками. Одно — стережешся. Скрізь настороженi вуха".

І коли б Коцюбинський жив тепер, коли царського станового заступило всесильне МВД, то він знову мусів би закінчити своє „Intermezzo" так само, як це зробив 1908 року:

„Говори, говори. Розпечи гнівом небесну баню. Покрий її хмарами твого горя, щоб була блискавка й грім. Освіжи небо й землю. Погаси сонце й засвіти друге на небі".

Коцюбинського називають критики „поетом краси природи й краси людської душі" (В. Радзикевич) і „гармонійним талантом" (С. Єфремов). Автор „По-людському" (1902) все своє життя боровся проти того всього, що вносило дизгармонію й бридоту в людське життя.

„Я замислився. А навкруги було так гарно, так радісно. У чистій і ніжній блакиті, в могутній хвилі життя, що ледве виявлялось таємничим тріпотінням соків, у темному й запашному диханні весни було так багато радости, почувалась така повна гармонія... І наче в такій природі серце моє стрепенулось од бажання подібної ж гармонії в людському житті, од сподівання нової весни, коли добре насіння не загине в холодній землі, а зійде, розів'ється і дасть розкішне живо під впливом животворчого тепла". (Полюдському").

Оті поетичні звернення Коцюбинського до джерела „животворчого тепла" — сонця спонукали декого твердити, що Коцюбинський — це якийсь немов новітній поганин, який в основу своєї філософічної системи „ставить сонце". Гадаємо, що це однобічне вияснювання світогляду письменника, і що не праві ті, які вважають творчість Коцюбинського за ворожу християнському світоглядові. Гадаємо, що поетичні апострофи до сонця в творах М. Коцюбинського — це та сама „хвала життю", якій він присвятив окремий твір цієї ж назви.

„Я повний приязни до сонця і йду просто на нього лице-в-лице. Я дуже щасливий, що стрічаюсь з ним тут, на просторі, де ніхто не затулить обличчя, і кажу до нього: сонце! я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийде з того насіння?.. Навіть коли ти палиш — охоче вливаю в себе вогняний напій і п'янію від нього. Я тебе люблю!"

Коцюбинський не любив дизгармонії в житті і протиставив їй красу природи, над якою царствує сонце. І тому він захопився тим нашим плем'ям — гуцулами, — яке живе серед чудової природи, любить її красу, і яке тоді, коли автор „Тіней забутих предків" відвідував Карпати, жило ще близько з природою. Коцюбинський не любив тих, які „не вміли шанувати життя, оберегати його красу", тих, які „щодня закидали життя тільки дрібним, непотрібним, тільки грузом життя", і які робили з життя „смітник". На думку Коцюбинського „поезія не може жити на смітнику, а без неї життя — злочин".

Герої Коцюбинського шукають „правди" на землі, бо бачать брак гармонії в житті. „Чого це Бог сотворив одного чоловіка, а не двох: пана й мужика?" — питається Семен Ворон з оповідання „Ціпов'яз". Та ж селянин „любить землю, як пташка повітря, риба — воду. Та й що варт селянин без землі?" І хоч автор змалював у „Fata morgana" жахливі картини, коли „голодні, повні розпуки й зневір'я лави ринули на багатих, на тих, що мали грунта необмежені, що не знали голоду й холоду", — то і Семен Ворон („Ціпов'яз") і герої „Fata morgana" Андрій Волик, Марко Гуща та Хома Гудзь — не були б вдоволені з того ладу на Україні, який там завели російські комуністичні окупанти, замінивши панську неволю — державним поневоленням.

Коцюбинський чуйний був і на національне поневолення свого народу. Він не хотів друкувати своїх творів в російських журналах перед їхньою появою в українських видавництвах — хоч чужі видавці пропонували йому в три рази більший гонорар від того, який могли платити українці. І тому наївно смішне те все, що про Коцюбинського пишуть ті, які не могли його викинути з історії української літератури, так як зробили це з О. Кониським, Б. Грінченком та іншими нашими письменниками.

Ми згадували на початку, що М. Коцюбинський дбайливо працював над своїми творами. Дбав про мовне оформлення своїх творів, їхню композицію та психологічну вірність дій своїх терсонажів.

В творчості М. Коцюбинського дослідники його творів відзначають два різні етапи: реалістичний та імпресіоністичний. (Дехто, на нашу думку, неправильно називає цей другий етап „натуралістично - імпресіоністичним").

Та хоч і змінювалася мистецька манера Коцюбинського, хоч він удосконалював свої мистецькі засоби та поглиблював психологію своїх героїв, то ідейний зміст його творів залишився без зміни. Автор оповідання „Для загального добра" шукав правди між людьми, бажав гармонії в співжитті одиниць і народів, тужив за такою красою між людьми, яка панує в природі. Автор нарису „Хвала життю" любив це життя, і хотів, щоб воно не було забруджене ані особистими, ані соціяльними - непорозуміннями. Михайло Коцюбинський шукав поезії в житті, і тому всі читачі так люблять його твори, бо в них знаходять те, за чим шукають: поезію автора, що мав щире українське серце, яке завжди шукає правди на землі.

ТО СПІВАЛА ЙОГО ДУША...

(З листів сучасників до М. Коцюбинського, 1893 - 1910 рр.)

В. ШУХЕВИЧ

Ваше перо гладеньке, радо дітьми читається, тож не здивуєтеся, коли Вас попрошу спомагати мій „Дзвінок". (1893).

Л. УКРАЇНКА

Ми складаємо громадку старших і молодших письменників українських і маємо на меті підтримувати розвиток української літератури красної. Одним з розділів нашої діяльности і буде редагування „Дзвінка". Ще раз прошу від імени всієї нашої громадки, не забувайте нас своєю працею. (1893).

В. ЛУКИЧ

Ви маєте таке легке перо, що довшу повість Вам не прийшло б тяжко написати, а земляки з великою радістю її б відчитували. Знаю це певно, що Ваші твори нашим людям подобаються. (1894).

Б. ГРІНЧЕНКО

Дуже, дуже Вам дякую за Вашу книжечку. Ваш „Хо" усім подобається, а з Полтави мені пишуть, що Ви після його зробилися там популярні. (1894).

І. ФРАНКО

Щиро прошу Вас до співробітництва в „Життю і Слові". (1896).

В. САМІЙЛЕНКО

Мені дуже подобається Ваша манера і теплість, що нею пройняті Ваші писання. Нехай же тепле небо Таврії й надалі згріває Вас і навіває теплого виразу на Ваші почуття і думки. (1896).

О. МАКОВЕЙ

А я хотів сказати Вам, щоб Ви вірі в себе і в свою роботу не тратили. Як почали, так далі її вели. (1896).

В. ГНАТЮК

Постановлено видати в честь ювілята альманаха, де б були поміщені твори усіх важніших українсько - руських письменників. Тому то цей комітет звертається до Вас, Високоповажаний Добродію, з просьбою, щоб Ви були ласкаві взяти участь у виданню згаданого альманаха. (1897). (Мова тут про альманах на честь Івана Франка).

М. ЛИСЕНКО

Не відмовте постачати дещо з Ваших талановитих творів, які ще може напишете на свято. (1898). (Це до альманаху на честь Котляревського).

Л. ТУРБАЦЬКИЙ

Ваша пропозиція щодо поміщування Ваших оповідань в „Буковині" невисказано нас врадувала. (1898).

М. КОМАРОВ

Читав про нові Ваші оповідання і дуже радію за успіх їх в Галичині... Те, що в Галичині, дуже рідко доходить сюди, навіть і я, хоч добуваюсь всякими способами, досі не маю останньої Вашої галицької збірки. (1900).

С. ЄФРЕМОВ

Редакція збірника звертається до Вас, Високоповажаний Добродію, запрошуючи до участи в своєму збірникові, та сподіваючись, що Ви не відмовите в своєму ласкавому дозволі узяти з Ваших творів дещо до „Віку" (1900).

В. СТЕФАНИК

Ваші писання читаю радо, і вони мені найбільше подобаються з всіх теперішніх наших. (1901).

М. ВОРОНИЙ

Знаючи Ваше мистецьке перо, Ваше уміння малювати кольоритні картини в зв'язку з власним почуванням і все це зображати в м'яких та прозорих тонах, я певен, що Ваші твори були б визначною окрасою нашого видання... До Ваших писань у мене спеціяльна манія; я люблю їх за легкість стилю, прозорість кольориту, гарну мову — за їх поетичність. (1901). (М. Вороний видавав тоді в Катеринодарі український альманах).

В. БОРОВИК

Ви написали, брате, гарну і сильну річ! Я її маю за одну з лучших Ваших річей. Не кажу про богацтво ярких картин оповідання, про зміст і дієві люди, а скажу щодо психології. Вона у Вас витримана спочатку до кінця. (1902).

Л. ЯНОВСЬКА

Я сьогодні увесь день просиділа за Вашою книжкою. (Над Першим томом М. К.). Пошли, Боже, Вам здоров'ячка та сил, щоб дарували нас ще та ще такими книжечками. Гарно, дуже гарно Ви пишете, високоталановитий Мих. Мих., і коли ще й після Вашого збірника не заціпить тим, що товчуть: „малороссійская книжка только для народа", то хай їм уже навіки позакладає. (1903).

М. ЛЕВИЦЬКИЙ

Серце радіє, як переглядаєш ту книжку (Прим.: Перший том): такими творами, такими виданнями сміливо можемо похвалитися перед другими народами. (1903).

О. ЛУЦЬКИЙ

Щойно нині сердечну шлю Вам подяку за Ваш дуже гарний „У грішний світ". На мою гадку — це одна з кращих речей будучого альманаха. (Альманах на честь Ольги Кобилянської). (1904).

Лепкий і вся його „хата", а відтак і вся наша Краківська громада (вона залюбилася в Вас) — по і я здоровимо Вас якнайщиріше. (1905).

Возлюбленику муз і грацій! Сотий раз читаємо Ваші нариси і оповідання і все новим зворушенням замикаємо відтак Ваші книжечки. (1906).

Б. ЛЕПКИЙ

Я хотів за всяку ціну познайомити польську публіку з Вашими гарними творами, а тому, не зважаючи на смішно малий гонорар, видав збірку. А наші мовчали... Бо що не вийшло за дозволом нашої кліки, це треба бойкотувати. Це переклади „На камені", „Сміх", „Поєдинок". (1907).

М. ГРУШЕВСЬКИЙ

Дуже дякую Вам за оповідання. Нам з Франком воно дуже сподобалось, але в III кн. воно ніяк не може увійти, дам його в IV кн. на перше місце. (1907). (Михайло Грушевський редаґував тоді „Літ. - Наук. Вісник").

Д. ЯВОРНИЦЬКИЙ

Що за мова прехороша! Що за характери! Що за знання душі чоловіка! Що за краса в малюванні природи! Що за поезія! Давно, хто його зна й коли, я читав з такою жагою красну літературу, як оце тепер, скінчивши останню сторінку Ваших чудових і незрівнянних творів. (1907).

Д. МАРКОВИЧ

Уходять старі робітники, а де ж нові? Велетні хутко одходять з арени, а нових бігма. Ви ще молодий, у Вас ще багато вперді. Ви щось і побачите... Е, голубе мій! не можна слабувати, ніяк не можна, примусьте себе бути здоровим і для рідного краю! (1908).

Л. СТАРИЦЬКА - ЧЕРНЯХІВСЬКА

Не можу не висловити Вам, яке чудове враження справило на мене Ваше останнє „Intermezzo". Так чуло, так гарно, з таким настроєм кожне слово Вашого оповідання западає в серце. Шкода тільки, що серед нашої публіки, мабуть, не багато людей, що вміють читати такі твори. Я щиро рада тому, що Ваш талант все проґресує. (1909).

Є. ЧИКАЛЕНКО

Дуже добре, що вийшли Ваші твори по російськи: тепер широка публіка російська буде знать, що і у нас є справжня література, а досі вона думала, що у нас нічого не має, так собі: „грає воропає". (1910).

(Закінчення на стор. 4-ій)

Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Володимир Гнатюк (1905 р.)

Михайло Коцюбинський з дружиною Вірою в Чернігові (1898 р.)

ФРАҐМЕНТИ СПОГАДІВ

1901 — 1903

Затишний куток мальовничого Чернігова. Вся в рясній зелені спадає Сіверянська вулиця до плутаної сітки Завулків Холодних Ярів. На кручі, над яром, біля церкви, під ч. 1, в садку не видима з вулиці, стоїть садиба Коцюбинських. Одноповерховий будинок з 8 кімнат, серед саду. Від воріт до нього доріжка.

В сусідстві — подібні ж будинки чернігівських службовців і міщан. Внизу під кручею — кам'яний будиночок службовця міської управи Тищинського — доброго приятеля письменника, напроти під ч. 2 — хата мого діда, поруч з нею будинок аматора музики Яснопольського.

Серед зрусифікованих сусідів родина Коцюбинських виразно зберігає національний український характер. До мене бігає бавитись в козаків і татар малий Юрко (син Михайла Коцюбинського). Його чиста українська мова має на мене великий вплив.

Самого письменника рідко видно на вулиці, хіба ранком, коли він з Тищинським іде на службу. Поруч з ними тюпає приручений журавель Тищинського. Проведе хазяїна й вертає назад, сірий і гордовитий.

Часто буває Коцюбинський в Яснопольського,

Любить Коцюбинський прогулянки до Троїцького монастиря за містом.

1921 — 1923

Знову я в рідному Чернігові. На старому місці стоїть садиба Коцюбинських, але письменника вже немає. Він лежить у могилі — на кручі Троїцького монастиря, не далеко від могили письменниці Маркович. Могила Коцюбинського під старим дубом. Чарівний краєвид на Лісковицю — передмістя Чернігова. Могила поросла буряном, дерев'яний хрест похилився, огорожі немає.

Не шанують большевики пам'яті славного нашого письменника, хоч Сіверянська вулиця має назву вул. Коцюбинського.

В садибі письменника дитячий садок і ясла. Родина розсіялася, живе сама дружина.

В другому будинку живе брат письменника Хома Михайлович, голова нашого квартального комітету. Сумно похитує головою, мріє заснувати музей брата.

1926 — 1927

Харків. Коридори Наркомосвіти. Висока постать, худорлява, Юрка Коцюбинського — заступника народного комісара освіти.

— Пам'ятаєте, Юрку Михайловичу, наші дитячі гри? Юрко махає рукою: — А вже ж... Чудова романтика дитячих часів. Про себе скажу, як Татіяна Онєгіна „Я лучше, кажется, била". Нахиляється і пошепки: — Як ви гадаєте, був би мій батько мною задоволений? Сказав це і застиг в задумі...**)

Не довго було видно в наркоматі Коцюбинського — він зник з обрію так, як всі ті українці, що піддалися були впливу большевиків — Яворський, Гринько, Чубар...

1937

Я з дружиною в Києві на з'їзді працівників музейної справи. Хома Михайлович теж тут, постарілий, вже сивий, керує в Чернігові музеєм ім. брата. Нарешті дочекався...

Проф. М. Михайловський*)

*) Ці спогади були написані, вже на еміґрації, 1944 року. Публікується вперше.

**) Напевно Михайло Коцюбинський не похваляв би вчинків свого сина, який під час визвольних змагань виступив по боці ворогів України, московських окупантів, і проти тих українських діячів, які тісно співпрацювали з письменником. Юрій Коцюбинський, зрештою, зазнав тої самої долі, що й інші українські комуністи — його большевики розстріляли.

Я ЛЮБЛЮ КОЦЮБИНСЬКОГО

(З листа з Англії)

Я любив і люблю Михайла Коцюбинського. Твори цього, ще нерозгаданого письменника, є чимсь більшим — ніж оповідання в художній формі.

Твори Коцюбинського, це справді шматки його серця, це часточки життя людини, що має кристалево чисте сумління і що вміє щиро любити красу.

Коли я читаю його твори, то мені здається, що все навколо мене стає кращим, чистішим, а люди добрішими...

Олекса Степовий

КОЦЮБИНСЬКИЙ У КРАКОВІ*)

Року 1905 Михайло Коцюбинський, в переїзді з Чернігова заграницю на лікування, спинився в Кракові, щоб відпочати з далекої дороги та порадитися ще й краківських знаменитих лікарів, чи їхати йому до Навгайму, чи до Італії.

Заїхав до „Европейського готелю", біля залізничого двірця й пустився до мене. Я мешкав тоді при вул. Собіського, ч. 5. Стрінулися ми на дорозі там, де вул. Баторія стикається з Собіського. Пізнали себе взаїмно, хоч досі ще незнайомі були й вдоволені йшли до мене: він, що в чужому місті матиме свого чоловіка, а я, що гостиму такого виїмкового гостя.

Викараскалися на третій, чи четвертий поверх, „де чимраз до неба ближче, чимраз дальше до землі", позвонили, й за хвилину сиділи в моїй робітні й говорили в трійку: гість, моя дружина й я. Коцюбинський не був говірливий, але незвичайно милий в розмові. Його м'який, альтовий голос ніколи не вразив вас своїм надмірним форте, його темно - жовті очі так довірливо заглядали у ваші, його звороти голови й порушення рук оживлювали оповідання. Але у тому всьому не було нічого штучного, передбаченого, підготованого, — Коцюбинський і — годі.

Була це субота, я не мав пополудневих годин і міг увесь час, нині й завтра присвятити гостеві. Але перше всього просив я його, щоб після обіду переспався трохи. Та хоч йому й постіль приладжено, — не хотів. „На те я їхав до Кракова, щоб спати? — відповів мені.

Було літо, сонце не світило, а пекло. Мене мучив сон, я похилив голову й задрімав. Коцюбинський вдавав, що не бачить. Говорив із моєю дружиною.

Як жар дещо пригас, пішли ми втрійку оглядати Краків. У першу чергу костел Францісканів, Чеснохресну каплицю на Замку, престіл Файт - Штосса й подвір'я в Ягайлонській бібліотеці. Із Францісканів насилу витягнули ми нашого гостя. Його полонили й очарували декоративні мотиви квітів Висп'янського, не міг відірвати очей від його вітражів. А костел, це такий вогкий та зимний, що хворій людині взагалі нема чого туди йти. Наші (українські) вавельські фрески вразили Коцюбинського своїм, як він казав „окциденталізмом'. Я жалів, що вони сильно запорошені й що фарби з них облітають. Треба би відновити. „Що лише тоді попсують" завважив Коцюбинський. „До реставраторів у мистецтві не маю довір'я".

Престіл Файт - Штосса (Віта Ствоша) постановили ми оглянути другим разом, бо були втомлені. Крізь подвір'я Ягайлонської бібліотеки перейшли мовчки, боговійно. А потім сіли у каварні нашого земляка Кіяка, в ринку, де на підвечірок, а ще більше на вечірні часописи, збиралися молодші члени української громади в Кракові, зокрема студенти. Деякі з них так полюбили цей город, що замість п'ять років були на медицині десять, але після скінчення ставали все ж таки дуже добрими лікарями. По каварні зараз пішла вістка, якого я гостя припровадив й біля нас зібрався скоро гурт цікавих. Завдавали Коцюбинському всілякі, більше й менше мудрі питання, а він на кожне відповідав радо.

Від Кіяка пішли ми на вечерю до Гавелки, бо це лише декілька кроків, а після вечері поїхали повозкою до готелю, щоб звідти перевезти валізки Коцюбинського до мене. Довго він не хотів погодитися, казав, що не може вносити такого заколоту до нашої хати, але врешті таки піддався і ми біля 11 години були при вул. Собіського. Випили чай, а за часм як пішла балачка, як пішла — то й літнє вчасне сонце застало нас при ній. Я дивувався, що наш гість, хоч сильно втомлений дорогою, не спішився до ліжка. Сказав це йому, а він у відповідь заявив, що за спанням взагалі не пропадає. Потім відпровадив я його до кімнати, де був приладжений нічліг для нього, побажав йому доброї ночі й хотів іти.

— Куди ж бо ви? — спитав Коцюбинський.

Я усміхнувся: — спати.

— Посидьте ще трохи. Прочитайте мені дещо з вашого перекладу „Слова о полку Ігоревім" на польську мову. Я прочитав, бо саме тоді робив коректу, а він так розхвалював, що мені було аж ніяково.

У хаті ставало цілком ясно.

— Вже таки йду, — сказав я, стискаючи вузьку руку мойого гостя. — Добраніч вам.

— Добраніч.

— Га, що ж, коли не хочете посидіти ще трохи зі мною, так: добраніч.

Та не сказав мені, і того я ніколи не довідався від нього, що він нездужав на важку недугу, на нічницю-безсонницю, яка й винищувала його організм. Найменший шорох будив його зі сну, а вдруге вснути він уже не міг. Перевертався з боку набік аж до білого ранку. Бували такі ранки, що вснув ще на годинку, а бували, що ні...

У неділю оглядали ми музеї, виставу образів, і зайшли до церкви... Як виходили з неї, то на плянтах Коцюбинський казав, що його тягне до наших, себто до греко-католицьких церков. „Може тому, що мій прадід був греко-католицький парох".

На обіді було в нас декілька осіб, а ввечір пішли ми до театру. Що грали, не пам'ятаю, але що грали знаменито, це можна сміло сказати, бо в краківськім театрі були тоді Камінський, Сольський, Зельверович, Висоцька, Мрозовська та інші найкращі актори.

— От і грають! — хвалив їх Коцюбинський. — Наші побутовці не гірші артисти, але коли би ви побачили Заньковецьку, Боже Ти мій! Невже ж можи бути більша артистка від неї? Це не гра, це переживання, такі могутні, сумні, або й веселі, що їх не забудеш ніколи!

Після театру зайшли ми на вечерю. Якщо ви не хотіли „робити пана", то за декілька корон могли тоді в трійку повечеряти гарно.

Як ми верталися додому, Коцюбинський сказав до мене:

— Хвалю собі ваші звичаї: побували в театрі, повечеряли, ще й повозкою можемо поїхати додому, а в нас це неможливо. У нас зараз були би й зрази аля Пожарські і кав'яр і шампан, а все те скінчилося б у — циганів. Знаєте, що це у нас коштувало б? Такі гроші, на які український письменник не може собі позволити, хіба що писав би по-російськи так, як наш Короленко.

На другий день краківська українська громада вшанувала Коцюбинського сходинами й спільною вечерею. На розі вулиці Кармелітської, там, де нині кіно, стояла одноповерхова камениця, а в ній на партері був ресторан Круля й Завілінського. Не був це льокаль першорядний, як Гранд, або готель Саських, але й не найгірший. Остання кімната була досить простора. Там уставлено довгий стіл і при ньому засіло яких сорок осіб, старшого громадянства й університетської молоді. Зі старших, крім мене, є ще в Кракові мабуть тільки радник Рихвицький, хто і де з молодших залишився, не знаю, бо ми всі нині розпорошені по цілому світі, як цигани. Прочитавши отсі стрічки, може хтось спише свої враження з того вечора. Нічого надзвичайного, крім самого гостя, там не було. Ішли тости, Коцюбинський відповідав на них коротко, спокійно і річево, а потім хор заспівав пісню: „Гей же до чарки, мій брате!" — найбравурнішу, яка може бути. Співало не більше як дванадцять, а здавалося, що співає їх Бог зна скільки. Шиби у вікнах звеніли, ще трохи і спів розсадить кімнату. Повідчинювано вікна. А що хор співав ще „По морю, по морю" і „Закувала та сива зозуля", то під вікнами, у тісній вулиці зібралося так багато людей, що візники не могли переїздити. Коцюбинський дивувався, як воно може бути: буцім сходини в тісному кружку, а тут і вулиця на них... Дивно...

Другої днини, біля півночі він від'їхав. На стації зібрався чималий гурт приклонників великого письменника.

Поки поїзд рушив, понеслася наша пісня. Останні її звуки злилися з першим туркотом залізничих коліс...

Подав проф. Д. Горняткевич

*) Ця стаття Богдана Лепкого була вміщена в „Ілюстрованих Вістях", ч. 6, Краків, 1940 року. З огляду на те, що широким колам українців стаття не була доступна, ми друкуємо її вдруге. Стаття розкриває мало знану сторінку біографії письменника.

М. КОЦЮБИНСЬКИЙ У ЛІКАРНІ

(Із спогадів М. Любинського)

... Другим разом згадали Кам'янець. Виявилося, що Михайло Михайлович дуже добре пам'ятає і з замилуванням згадує Польські фільварки, і Турецький міст, і Сходи Фаренгольца, і Катедральну башту, і Вітряну браму, і, навіть, Райську брамку; пам'ятає всі вірші й приповідки, зв'язані з цими старовинними будівлями, всі кам'янецькі перекази і пересуди.

Але поза тим Михайло Михайлович, виявляється, чимало таки й читав про Кам'янець, особливо польською мовою, зокрема роботи якогось поляка, що підписував свої історичні розвідки однією літерою, ба навіть, чи й сам не був у приязні з автором цим розвідок. Обізнаність кольосальна!

***

А ось мова пішла за Галичину і галицьких українців. Був там Михайло Михайлович не один раз і з приємністю згадує кожну дрібницю. Коли М. Коцюбинський завітав до Львова, тоді ще молодий письменник і молода людина взагалі, то поважні галицькі українці не давали собі ради з тим, як його титулувати, як кликати взагалі. Говорити „Михайло Михайловичу" і незвично, і незручно, і взагалі не годиться: говорити „пане докторе" — нема підстав на те. Що його робити? Випадково довідуються, що в Чернігові, де працює М. Коцюбинський у земстві, є у нього один чи два помічники-урядовці. От воно як. То у вас є помічники, під вами працюють ще урядовці? Справа розв'язана остаточно і дуже добре. Отож „пане директоре!" Так його й звали, так і іншим рекомендували.

Майже щоразу згадувалося про Галичину, Карпати, Криворівню, Черемош, про гуцулів, ліси, скелі — все це немов живе стояло йому перед очима й оживало в його устах. Особливо його остання подорож в Карпати влітку 1912 року. Мета була зібрати матеріяли для нової повісти з життя гуцулів.

***

Ось і новий 1913 рік. По кількох днях заходжу знов до Михайла Михайловича. Потрапив саме після того, як його оглянув професор Образцов. Бачу, Михайло Михайлович у гарному настрої, сміється, бо його розвеселив професор, і саме ось як. Оглядав професор, оглядав, слухав, слухав, а Михайло Михайлович питає: „Ну, як там?". Професор, замість відповісти, витягає з кишені газету, розгортає й починає переглядати. Потім, знайшовши, що йому треба, читає голосно: „Стан здоров'я відомого українського письменника М. Коцюбинського, що лікується тепер у терапевтичній клініці, на думку лікарів значно покращав" і додає. „Ось як пишуть у газетах, а газетам треба вірити!"

От такі ті лікарі. Не хотять казати правди, а тільки вигадують щось, щоб потішити хворого. Тай вір їм після цього, — скаржиться Михайло Михайлович. Але в очах у нього видно, проте, надію, що ось уже може й додому пустять ...

Ще за тиждень. Заходжу надвечір, а в палаті цілі збори. Брат Михайла Михайловича й ще якісь невідомі мені родичі чи знайомі. Щоб не заважати родинній розмові привітався і поспішаю вийти. Але М. М. просить мене зайти до нього завтра і провезти його візником, саночками.

На другий день, десь перед обідом, відбулася та „прокаташка". Михайло Михайлович з ліжка в крісло, служники беруть крісло разом з ним і зносять, обережно ступаючи, з другого поверху на перший, аж на ґанок. М. М. почуває себе дуже ніяково. Йому соромно, що не може сам ходити. Ось ми і на візнику. Розмовляти на повітрі абсолютно заборонено. Обружляли ми коло Володимирського собору, заглянули трохи далі, десь до Золотих Воріт, Ну і годі, бо вже стомився, та й лікар наказав, щоб не більше, як 20 хвилин.

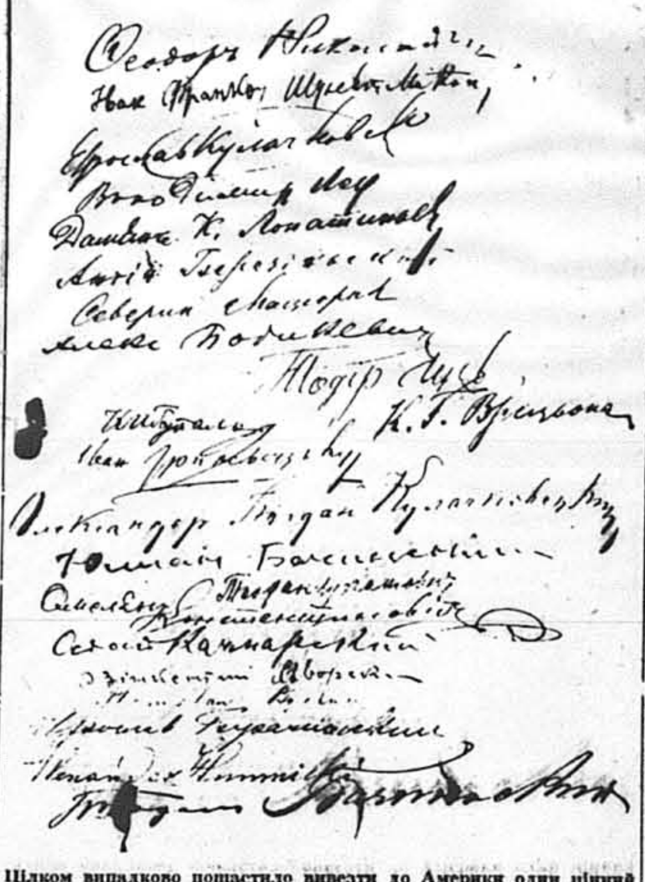
Знов лікарня, знов на руках на другий поверх, знов ліжко і знов соромно. — Де ж таки, щоб ото люди людину носили на руках! Це навіть не етично. А по дорозі ще й побачив, що на першому поверсі операційна заля. — Якого то там болю зазнають бідні хворі люди! А служники тим часом, виходячи з палати, кажуть: „Такого чемного хворого ми ще тут не бачили".

***

У другій половині січня Михайла Михайловича перевезли до Чернігова і після того я з ним вже не бачився. А через два місяці газети принесли до нас у Рахни сумну звістку — 25 квітня 1913 року помер М. Коцюбинський*).

*) З жовтня 1912 року по січень 1913 р., М. Коцюбинський, вже тяжко хворий, перебував в Київській клініці професора Образцова.

ДОРОГА ПАМ'ЯТКА

Цілком випадково пощастило вивезти до Америки один цінний документ-книжечку поезій „В дорогу", видану у Львові 1905 р. Цю книжечку подарував М. Коцюбинському, під час його перебування у Львові, письменник Іван Франко. — На обкладинці (на звороті) є власноручні підписи Івана Франка, Михайла Коцюбинського і багатьох галицьких письменників, які цим відзначили і вшанували дорогого гостя з Чернігова. — Фоторепродукцію цих автографів вперше публікуємо

ОДНОТОМНИК ТВОРІВ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

Державне видавництво художньої літератури у Києві видало цього року однотомник творів М. Коцюбинського з нагоди „300-ліття возз'єднання України з Росією".

Книга великого формату і має 432 сторінки. Зовнішньо видання оформлене добре, тверда оправа і ... навіть золотий відтиск на палітурці: „М. М. Коцюбинський".

Але зміст цього твору вражає нас. Немає жадної статті про письменника — того „революціонера - демократа", яким до 1941 року так пишались большевики.

Самий вибір творів свідчить, як довча політика Москви на Україні вимагає цензурувати навіть давно вже мертвого Коцюбинського.

Немає тут таких творів письменника, які б мусіли війти в „пролетарське" видання. Але нам тепер не важко здогадатись чому, саме, тих творів немає.

Із циклу оповідань про жахливу долю молдавських селян і кримських татар подано лише оповідання „Для загального добра". Ці твори Коцюбинського вже не підходять радянській владі, бо занадто правдиво зображують трагедію життя тих країв. Два роки тому твори „Пе-коптьор", „Відьма", „В путах шайтана", „На камені" і „Під мінеретами" та інші були в двотомовому виданні, а в 1954 році їх вже не бажано давати.

Зростання протижидівських настроїв в Совєтській Росії підтверджується фактом невміщення „Він іде". В 1940 році в книзі „Українські клясики" про цю новелю писалося: „Однією з перших новель цього циклу є новеля „Він іде" (1906), в якій викриває Коцюбинський мерзенну погромницьку політику царизму. Письменник правдиво показав, хто організував і благословляв єврейські погроми, всі страхіття яких падали насамперед на голови єврейської бідноти ..." (стор. 205).

Не знайшлося місця в цьому великому томі для тих творів, без яких ми не можемо уявити справжнього М. Коцюбинського. Але совєтська влада цим не переймається, бо, коли треба робити „300-ліття возз'єднання", то можна жертвувати і спадщиною Коцюбинського ...

А.

„МУСІН КУТОЧОК"

(Спогад)

За хатою буде зелений
[садочок,
Навколо із квітів рясненький
[віночок.
„Наша хатка"

17 вересня 1943 року. Цього року сповнилося тридцять років з дня смерти Михайла Коцюбинського. Близькість фронту перешкоджає нам, землякам письменника, вшанувати його невмирущу память. Німці не дозволяють дати в місцевому часописі „Вінницькі Вісті" сторінку, присвячену М. Коцюбинському. З'являється в той день лише невеличка моя стаття, яка пригадує про цю болючу втрату для України.

А перед вечором, з невеличкою групою українців, іду на Замістя вклонитися тіням Михайла Коцюбинського.

***

Вулиця Коцюбинського. Ми на „хуторі Абазівка". Цю ділянку поля купив був дід письменника (по матері) — Максим Абаза. Побудувався і назвав „Абазівкою". Будівель було 7, а саме: хата, комора, стайня з возовнею і дровником, хлів, клуня, шопа, стодола. Була в обісті й криниця та садок.

Навколо „Абазівки" збирались тоді ярмарки, а криниця Максима Абази зробилася „ярмарковим центром". Сюди сходилося багато народу, завжди стояв гамір, співали лірники і бандуристи.

Помер старий Максим Абаза. Частина хутора припала дочці Ликерії (мати письменника), яка 1863 одружилася з Михайлом Матвійовичем Коцюбинським — батьком письменника.

Не повелося Коцюбинським у Вінниці. Матеріяльна скрута примусила Ликерію Коцюбинську поступово розпродувати свою садибу. Продавши все, родина виїхала до Чернігова. І переходила „Абазівка" з рук до рук, від одного власника до другого. Останній власник М. Лернер побудував в садку миловарню і одноповерховий мурований будинок.

Лернера совєтська влада зліквідувала. З 1923 до 1926 року садибу орендує житлова кооперація. За час „господарювання" цієї „кооперації" будинок, в якому народився М. Коцюбинський, зазнав особливого руйнування. Ліва половина будинку зовсім завалилася. Садок був занедбаний. Багато дерев безжалісно „пішли" на дрова. Сморід від миловарні і усякі нечистости забруднили увесь двір.

Приїхавши до Вінниці, брат письменника, Хома Михайлович, був глибоко вражений таким хамством місцевої влади до дорогої пам'яті свого брата і заходився коло наведення ладу. Настирливі домагання Хоми Михайловича і учителів Педагогічної школи змусили „Житлокооп", восени 1926 року, виселити з будинку приватних мешканців.

В листопаді 1927 року тут відкрито Літературний Музей імени Коцюбинського. Проте, ще року 1929 Хома Михайлович скаржився:

— Ось вам ця миловарня, що сіла незграбно серед садка. Від неї йде такий сморід, що екскурсанти не можуть тут проходити. Бували випадки, коли прибігали сусіди й скаржились на неможливий сморід. Раз двоє дітей екскурсантів знепритомніло.

Лише в 1932 році будинок реставровано і належно впорядковано садибу. На місці миловарні Хома Михайлович зробив розкішний квітник.

***

Ми в садибі Коцюбинських. Невеличкий будиночок, вкритий зеленою бляхою, стоїть в пишній зелені саду. Чиясь дбайлива рука понасаджувала багато квітів, які так любив Коцюбинський. Колись ця садиба вражала вінничан і всіх, хто завітав сюди, своєю красою.

Обходимо будинок. Праворуч на стіні фасади збереглася мармурова меморіяльна дошка. Читаємо: Тут 5 (17) вересня 1864-го року народився і жив (з перервами) до 1897 року український письменник, Михайло Коцюбинський.

Ось, на розі будинку стоять, немов би вартові, дві великі старі липи, а між ними столик і дві лавочки. Це улюблений куточок Коцюбинського — „Мусін куточок". Тут він бавився в дитинстві, тут, за цим столиком, любив читати, тут і почав писати юнаком свої перші твори.

Трохи далі від лип збереглася маленька білесенька альтанка. На ній читаємо табличку:

Сторожка, в якій відпочивав Михайло Коцюбинський.

Ліворуч від будинку письменника комора. Заходимо і туди. В цій коморі царська жандармерія робила трус, шукаючи чогось „незаконного", бо М. Коцюбинський був у них „под негласним надзором".

Не забуваємо зайти і до другого двору, поруч з Музеєм. Там невеличкий будиночок тітки письменника. В цьому будинку деякий час теж жив письменник.

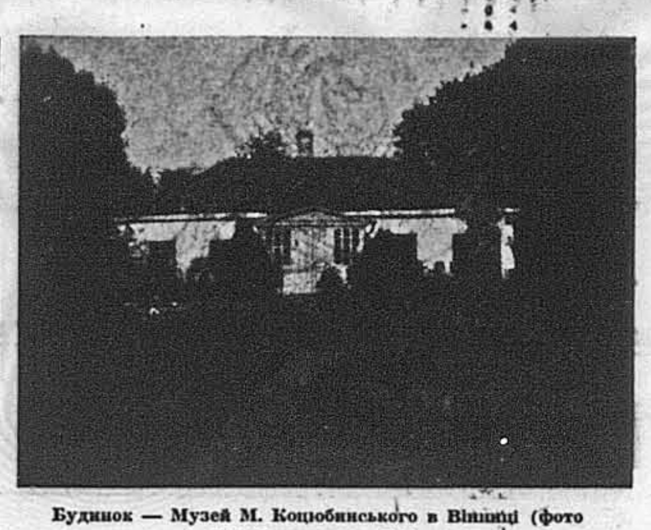
***

Із невимовним хвилюванням заходимо до будинку Музею. До війни 1941 року тут був гарний музей. Частину експонатів большевики вивезли на схід. Решту згромадили в одній кімнаті, як „малоцінне", з чим не було часу возитись під час відступу. Частину пакунків познаходили в інших місцях ...

Заходились ми відновляти Музей. В травні 1943 року добились від німецької окупаційної влади дозволу на відкриття Музею, але було вже запізно ...

В будинку Музею розселені тепер втікачі з Полтави, розмовляємо з ними, линемо думками в минуле ...

Ап. Т.

Будинок — Музей М. Коцюбинського в Вінниці (фото А. Трембовецького, 1943 р.)

ПОДОРОЖ ЗА КОРДОН

(З листів до дружини)

Приїхавши з Криму і почуваючи значне погіршення свого здоров'я, М. Коцюбинський в квітні 1905 року виїжджає до Берліну, на лікарську контролю.

Лікарі радять письменникові зробити подорож до південної Европи. З великим задоволенням приймає Коцюбинський лікарську пораду, бо вже давно мріє про це.

Вимушена подорож за кордон принесла письменникові велике душевне задоволення, багато нових вражень, близькість до чародійного сонця ...

Письменник береже кожну годину, бо хто знає, чи зможе знову побачити ці чудові місця ... Два місяці він вбирає в себе все те добре, все те гарне, чого можна повчитись, що потрібне для письменницького серця.

Зустрічається письменник і з тіневими сторонами життя, але і в цьому знаходить красу.

Дрезден, 1 травня 1905 р.

... Сьогодні ґалерія образів була відкрита тільки до 2 години, і я встиг мало оглянути за 2 години. Тут таке багатство, що годі оглянути за кілька годин. Завтра ще з годину-півтори буду дивитися на образи, а далі поїду. Дуже втомлений і йду рано спати, щоб спочити та виспатись.

Венеція, 8 травня

— Я здоров, хоч вражень так багато, що страх. Вся дорога з Відня до Італії — рай. Сама Венеція, де я вже другий день, — така гарна, що трудно описати ...

Флоренція, 10 травня

... На жаль, цілий день дощ, що дуже перешкоджає мені. Встиг обдивитися тільки головний музей і трохи город, та й тікаю, бо боюсь, що він мене захопить надовго. Тут кілька музеїв, скрізь чудовий мармур, бронза, образи. Здається, що люди живуть тут тільки штукою, а не хлібом. Бо коли у Відні через дім каварня або ресторан — тут у кожному домі магазин антикварів та образів. Я здоров, хоч утомлений і голова болить. Та, то нічого.

Рим, 12 травня

— ... Встиг обдивитися Колізей, Foro Romano та інші близькі пам'ятники. Все це я зробив без провідника сам. Купив зараз плян города і пустився в дорогу. Ні разу не брав візника, і хоч Рим — город колосальний, я собі ходжу, як у Чернігові, навіть учора вночі потрапив найти свій готель, хоч зайшов на другий кінець міста. Сьогодні їду оглядати церкву Петра і Павла, Ватикан і його музеї.

Неаполь, 20 травня

— Зупинився в якімсь комерційним готелі, брудно, але я в доброму пункті, на площі Ґарібальді і з вікна видно Везувій. Увечорі на вершку горять вогнем два потоки лави. Сьогодні оглядав город і навіть їздив на човні по морю. Ну, знаєш у Криму море далеко краще. Тут якесь сіре й невелике, бо це залив. Що мене найбільше вразило тут, то вуличне життя. Скрізь — і в Венеції, і в Фльоренції, і в Римі — життя европейське, більш-менш спокійне. А тут пекло, циганський табор. Такий крик на вулицях, що себе не чуєш. Всі і все старається зробити найбільше галасу. Люди не говорять, а кричать так, що вуха затуляй. По вулицях їздять піяніно (механічні) і грають, візники ляскають з батогів, наче стріляють, продавці співають, як музики в Криму, осли кричать, жовті кози стадами бродять по вулицях і теж кричать і дзвонять дзвониками. Просто пекло. Дітей цілі табуни, вони кричать і перекидаються, як чорти. Все живе рухом і криком. Завтра їду оглядати Помпею і кращі кутки Неаполю.

Мілян, 27 травня

Був у дорозі, їздив до Ніцци, Монте Карло, вернув до Ґенуї і вчора увечорі приїхав до Міляну ... Завтра вранці виїду до Швайцарії і ввечорі буду в Люцерні. Знаєш, тільки на Рів'єрі я побачив гарне море, навіть краще за кримське, а в Ніцці, де такий берег, як в Алтуші, сидів над морем і слухав прибій. Вже розпрощався з морем і тепер будуть гори ...

Мілян, 28 травня

— Пишу о 7 год. ранку, перед од'їздом до Люцерну. Дуже радий, що заїхав до Міляну. Такий чудовий собор, що кращого будинка, мабуть, у цілому світі нема. Я ввесь час любувався собором і зверху і всередині і не міг одірвати очей. Такої краси! Опріч собору, мало чого цікавого. Місто велике і гарне, є музеї, але вже не міг оглянути, нездужалось.

Люцерн, 29 травня

— Сливе до 5 години їхав до Швайцарії. Дорога чудова через Альпи, через С.-Готард. Шкода, що цілий день був дощ і не так добре було видно. Переночував у Люцерні і сьогодня о 2 годині їду до Берну. Тут дуже гарно і спокійно. Все таке чисте, новеньке. Уяви собі мисочку, налиту синьою водою, такою чистою і прозорою, як балаклавська бухта, а в тій синьо - зеленій воді новенькі човники, наче тількищо вийняті з коробочки забавок дитячих. Навкруги дімочки гарні, чистенькі, наче теж куплені в крамниці дитячих іграшок, а за ними панорами сніжових гір. Маса народу, але теж тихо, спокійно, навіть „конки" ходять тихенько! Після італійського хаосу, бруду і крику, це робить дивне враження. Тут можна спочити ...

Берн, 30 травня

— Ну, гарно прийняв мене Берн. Ще поки був у вагоні, погода була краща, а як тільки приїхав і вийшов на вулицю, така злива з градом заскочила мене, що промочив ноги і мусів тікати додому перезуватися, а тим часом смеркло і, хоч ходив увечорі по городу, та малощо бачив. Завтра встаю о 5 год. ранку, щоб устигнути до 11 роздивитися більше, а потому їду до Женеви. Я здоров, все добре, хоч без німецької мови, як без рук ...

Цюріх, 1 червня

Вранці приїхав до Цюріху, кинув речі на вокзалі, а сам пішов до вечора блукати по місті. Дуже гарний европейський городок над озером, облямований сніговими вершинами Альп. В 11 годині ночі виїду до Відня просто, не буду заїжджати до Мюнхену, як думав, бо хочу швидше додому. Погана погода, холодно, хмарно, щодня дощ.

Наприкінці червня 1905 року повертається М. Коцюбинський на рідну Україну. Зупиняється у Львові, де відбувається обріяна зустріч з Іваном Франком.

ТО СПІВАЛА ЙОГО ДУША...

(Закінчення зі стор. 3)

В. СІМОВИЧ

Я тут для санаторії запровадив Ваші новелі по німецьки. Люди читають і дуже їм подобаються ...

Молдаванській (румунській) публіці на Буковині дуже подобався „Пе-коптьор", що ж то буде як вони прочитають „Для загального добра", „По-людському". Воно й для нас, не лише для волохів, має спеціяльне значення, що Ваші новелі почнуть видаватися по молдаванськи ...

Нехай знає інтеліґентна Росія, що і в нас єсть речі, які не сором поставить перед форум Европи цілої, а не лиш Росії ... У мене знов просьба, щоб Ви були ласкаві дозволити переклад Ваших новель на чеську мову. (1909).

М. ЧЕРНЯВСЬКИЙ

З заздрістю дивився я на Ваші подвиги на ниві письменства нашого за останні роки. Ви тепер являєтесь закінченим майстром, справжнім художником, який знає, що треба й чого не треба робить для надання творові краси, в повній мірі Ви протилежність Винниченкові ... (1910).

В. ВИННИЧЕНКО

Так мало щиро художніх книжок у нас. Аж полегкість якусь чуєш, коли можеш якому росіянинові або малоросові дати Вашу книжку, або показати на Вас, як на літературну силу ... Видужуйте та пишіть, на Вас надія. (1909).

П. П.

ПРИЗНАННЯ:

Це число Літературно-Мистецького додатку „Свободи", присвячене в цілості 90-тим роковинам з дня народження великого майстра українського художнього слова, Михайла Коцюбинського, появляється старанням його земляка — ПЕТРА ПАВЛОВИЧА. Його ж — організація матеріялів, фоторепродукції з оригіналів, примітки та загальна редакція і оформлення.

„Свобода".

Ап. Трембовецький

НА БАСАРАБІЇ

Роки перебування Михайла Коцюбинського на Басарабії і його праця там в Комісії для боротьби з виноградним шкідником - філоксерою є сторінками життя письменника, які сповнені сильними душевними переживаннями і оповиті глибоким сумом.

Немаючи можливости існувати на мізерні кошти з приватних лекцій, утримувати родину, ща складалася з матері, двох сестер та двох братів, Коцюбинський змушений шукати постійного заробітку та відповідного культурного оточення і часу для літературної праці.

В листі до П. І. Погибки в травні 1892 року, видатний культурний діяч на українській ниві Михайло Федорович Комаров писав:

„Та, іще до Вас одна просьба. Чи немає часом у Вас вакантного місця в Комісії для одного дуже симпатичного чоловіка? Чоловік цей, М. Коцюбинський — писатель український, молодий чоловік, дуже щирий, служить він на сахарні в конторі[1], але хотів би призвичаїтись до якогось іншого діла, дуже інтересується філоксерою і хотів би покищо хоч на це літо мати роботу руб. на 30-40 в місяць.

Коли часом яке місце вакує, напишіть мені, я буду Вам дуже вдячний ..."

П. І. Погибка радо влаштував Коцюбинського на працю у Філоксерній Комісії і просив його приїхати в с. Коменчу, Оргієвського повіту.

На працю їхав молодий письменик бадьорий духом і з народницьким запалом.

Але сподівання Коцюбинського опинились над прірвою сумної дійсности. Не те побачив він, про що так довго мріяв. Праця „для загального добра" стала для нього важким тягарем. Позбавлені радикальних методів боротьби з філоксерою, Комісії вибирали „найпростіший" спосіб боротьби — цілковите винищування, а не лікування заражених філоксерою плянтацій. Така „метода" прирікала на голод тисячі молдавських селян, в яких виноградництво було основним джерелом для прожиття. Ось чому так вороже зустрічали селяни появу Комісії, які для „загального добра" нищили їхнє власне добро, ось чому кидались на вогонь, де горіли їхні кущі.

Із офіційних записок П. І. Погибки про діяльність Комісії для боротьби з філоксерою ми довідуємось про ті сумні епізоди, свідком яких був Михайло Коцюбинський. Наведемо деякі з них:

„Біля 10½ год. ранку, коли я перебував на виноградникові партії Коцюбинського, до мене прибіг робітник з партії Боровика і заявив: — Прийшли молдавани на виноградник і не дають працювати, а Боровик запитує: „Що робити?" Я негайно поспішив на виноградник Болдурато, там застав багато народу, особливо жінок, крик і шум ...

Тут мене оточив гурт з проханням не лікувати їхніх виноградників, що, мовляв, їхні виноградники здорові, а Іван Кіпер з дружиною кричав, що не допустить в свій виноградник лікувати, що зустріне робітників з сокирою ...

Баби видирали з рук палиці та інжектори ... Тут же один молдаванин вдарив по голові хлопця, який працював, що той впав, втративши свідомість і обливаючись кров'ю ..."

В таких то умовинах змушений був працювати Коцюбинський на посаді розвідувача, а пізніше помічника експерта у філоксерній Комісії в роки 1892 - 1895 в Басарабії, а потім 1895 - 97 в Криму. Недарма в одному з своїх листів до дружини М. Коцюбинський писав:

„Мені часто здається філоксерист одним з паразитів на винограді".

***

Праця Коцюбинського в Басарабії та в Криму дала багатий матеріял письменникові для його майбутніх творів. Коцюбинський дає цілий цикл оповідань з життя молдаван і кримських татар („Для загального добра", „Пе-коптьор", „Відьма", „В путах шайтана", „На камені", „Під мінаретами").

В цих оповіданнях і відтворює письменник увесь складний соціяльний процес тих років і зокрема розкриває усю глибінь своєї стомленої душі.

В оповіданні „Для загального добра" блискуче малює Коцюбинський реальну дійсність днів своєї праці на Басарабії. В автобіографічному образі Тиховича (герой оповідання) ми бачимо самого автора, який, сповнений бажань послужити для народного добра, йде на боротьбу з філоксерою.

Але коли:

— „ ... В шипінні сирової лозини вчувалась йому скарга хазяїв, які тратили в огні не тільки хліб щоденний, а щось більше, чого не можна ані зміряти, ані купити за гроші. В чорному димі, що здіймається до неба, як дим офіри, ввижались йому довголітня, тепер змарнована праця, ряд важких голодних днів в майбутньому, безсонні ночі, втрачені надії ... Тиховичеві було сумно. Коли б хоч певність, що така офіра потрібна для загальнго добра, що робиш справді пожиточне діло, а не зайву жорстокість. Ба, коли б певність!"

Так зникали в Тиховича його чисті ілюзії, так зникала віра в корисність своєї праці. Так реалістично показав Коцюбинський піклування царсько - поміщицької держави про народ.

І ясно, що розповсюджування цього оповідання було заборонене. Царська цензура наклала на ньому свою печать, кваліфікуючи твір, як такий, що „в душе крестьянина ... может возбудіть только ненавість к властям".

Але цензурне „запретіть" не досягло свого. Драма молдаванського селянства і кримських татар, краса і багатство басарабської і кримської природи глибоко увійшли в серце молодого письменника і спрямували його талант до нових творчих успіхів на ниві українського художнього слова.

М. Коцюбинський серед робітників у Філоксерній комісії в Басарабії (1892 р.)

[1] Коцюбинський працював тоді не в конторі цукроварні, а був репетитором дітей бухгальтера Джуринської цукроварні Кіндрата Мельника, в селі Лопатинцях.

Вечір М. Коцюбинського в Австралії

Було це чотири роки тому, але цієї події я не можу забути. У далекій Австралії я був на вечорі, — присвяченому моєму любимому письменникові — Михайлові Коцюбинському.

24 вересня 1950 року в таборі українських робітників в Батгурсті з'явився плякат: „Подається до відома українців, що в домівці відбудеться вечір — присвячений нашому великому письменникові М. Коцюбинському. Об'єднання Українських Жінок щиро запрошує всіх українців на цей вечір".

На сьому годину вечора люди посходились. Заля прибрана килимами, в центрі великий портрет Коцюбинського роботи Леоніда Денисенка — молодого талановитого мистця-графіка. Портрет оповитий українським прапором.

Майже годину слухали ми реферат Юрка Денисенка. Він читав свій реферат з таким пієтизмом і любов'ю до письменника, що кожне слово заходило в глибінь душі.

Реферат супроводжувався читанням уривків з творів письменника у виконанні молоді.

Пізно вночі, під враженням цього вечора, я повернувся до свого бараку. По дорозі розмовляв з Юрком Денисенком. — А знаєте, друже, — сказав він, хто „винен" в тому, що я так глибоко шаную Коцюбинського, я вам скажу: мій учитель в Діллінґені, в таборі ДП в Німеччині, проф. Павлусевич. Він прищепив мені любов до нашого письменства і, зокрема, до Коцюбинського. Вивіз я до Австралії свою матуральну працю з літератури і книжечку „Слідами Михайла Коцюбинського". Автор останньої багато розповідав мені про письменника. Дякуючи їм я мав змогу, навіть в Австралії, організувати такий вечір.

Н.

ІЛЮСТРОВАНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ М. КОЦЮБИНСЬКОГО

З нагоди 90-річчя з дня народження славного українського письменника Михайла Коцюбинського, Видавниче Товариство Книгоспілки в Ню Йорку, готує до друку повну збірку творів М. Коцюбинського.

Видання буде багато ілюстроване фотографіями і малюнками оригінальних праць відомих українських мистців — Михайла Жука, Івана Іжакевича, Олени Кульчицької, В. Касіяна та інших.

В першому томі буде подано нарис Петра Павловича про життя і творчість письменника.

Це буде перше розкішне видання творів М. Коцюбинського і гідне відзначення спадщини великого майстра українського мистецького слова.

М. П.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ДОДАТОК, СТОРІНКИ МОЛОДІ, ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ „ВЕСЕЛКА" — ЦЕ ПОДАРУНКИ „СВОБОДИ" ДЛЯ ВАС; НЕ ВАГАЙТЕСЬ ПЕРЕСЛАТИ СВОЮ ДОБРОВІЛЬНУ ДОПЛАТУ ДО ПЕРЕДПЛАТИ ТА СВОЮ ЩЕДРУ ПОЖЕРТВУ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД „СВОБОДИ"!

СВОЯ ХАТА

Вже 5 років минає з того часу, коли більшість нової імміграції прибула до Америки. Сьогодні багато дечого змінилось в житті нашої нюйорської громади: засновано цілий ряд нових установ та підприємств, маємо Народний Дім, Союзівку, Пластову Оселю, і т. д. Багато з новоприбулих українців розпоряджають немалими банковими контами, мають власні самоходи, тощо. Коротко, життєвий рівень зростає.

В одній тільки ділянці не видно справжнього розвитку: наші мешканеві обставини залишаються значно позаду наших вимог та фінансових спроможностей. Помешкання це одна з головних проблем мешканця великого міста. Співжиття людей у великій мірі залежить від помешкання, відповідного для здоров'я та естетичних вимог культурної людини. Тому не в одній родині дискутується справа купівлі власного дому чи придбання кращого помешкання. Але це досить складна справа, бож, поминаючи фінансову сторінку, не легко є знайти об'єкт, який відповідав би вповні вимогам даної родини. Коли купити старий вживаний дім, то це так як з купівлею уживаного самоходу: рідко коли можна добре потрапити, треба переводити більші ремонти, у висліді чого така річ коштує, часто, більше, як нова і залишається дальше старою. Доми продаються приблизно в 20 до 30 років після їх побудови, бо якраз тоді виринає потреба переведення генерального ремонту: треба давати нові руротяги, огрівання, змінювати покриття даху, вікна тощо. Про це все дізнається покупець, звичайно, після того, як хату купить і замешкає. При тому ціни на підтримані будинки пропорційно досить високі: за одиородинний дім у меншбільш доброму стані жадають 10—15 тисяч, залежно від положення. Від купівлі нового дому відстрашує не так сама ціна, як лихе виконання та типічний всім американським домам стандартний вигляд та розплянування. Все це нашим вимогам не відповідає і житлова проблема залишається дальше нерозв'язаною.

Напрошується питання, що треба робити тим, що рішились придбати власний дім, щоб не переплачувати, купуючи підтриманий будинок, як також й не потонути в одноманітності стандартного і часто лихо побудованих рядових осель?

Були у нас вже спроби розв'язати цю проблему через створення житлових кооператив, але досі ці зусилля не принесли бажаного успіху. Причини тих невдач, помимо безпеечної актуальности проблеми, треба шукати мабуть в тому, що загал нашого громадянства був ще замало фінансово і технічно підготований, щоб відгукнутись масово на започатковану акцію.

За ініціятивою Т-ва Укр. Інженерів та кредитової Кооперативи „Самопоміч" повстав тепер новий ініціятивний гурток. Завданням цього гуртка є продовжуючи попередню акцію, цим разом таки заснувати житлову кооперативну установу, яка мала б усі можливості допомогти своїм членам технічно і фінансово придбати власний дім, чи помешкання відповідно до індивідуальних потреб і спроможностей.

Загальні збори з метою заснування такої Установи відбудуться дня 9-го жовтня ц. р. о год. 6 пополудні у власній домівці каси „Самопоміч" при 7-мій вулиці Іст ч. 68. Всі, що мають замір тепер чи в майбутності придбати власну хату повинні прибути на ці сходини у власному інтересі.

Інж. М. Букосмський.

З ЖИТТЯ ГРОМАД І ОРГАНІЗАЦІЙ

Ст. Луїс, Мо.

Приклад до наслідування!...

Дня 12 вересня б. р. наша громада влаштувала величавий бенкет в честь наших передових громадян, працівників на церковній та громадській ниві, з нагоди їхнього 25-літнього Ювілею подружого життя, ато Всеч. о. Василя Беня, місцевого душпастиря, п. Евстахія Василюки і п. Михайла Гойди. По урочистій церемонії в місцевій церкві відбувся в церковній залі величавий бенкет в честь ювілятів: слідували привіти та побажання дальших успіхів у праці на добро нашої церкви та народу. При цьому не забуто також і про наших братів та сестер, які закуті в тяжкі кайдани московської комуни. Переведено збірку на фонд визволення в квоті $91, яку передано до УККомітету на згаданий фонд! Збірку перевели п. Михайло Кульчицький і п. Михайло Бартіш.

По $5 зложили: ювіляти: о. В. Беньо, Е. Василюка, і М. Гойда, а дальше: Іван Чура, пані Ева і дочка Чулик; по $2: І. Матолич, Хр. Кушляк, М. Василюка, П. Гудима, М. Демянчик, М. Дзюбин, І. Гатанович, В. Кукурудз, І. Ден, П. Василюка, І. Василюка, д-р П. Паращак; по $1: М. Паращак, М. Кульчицький, М. Бартіш, М. Стефанишин, Ф. Пристай, П. Репа, Л. Малащак, М. Чулик, Н. Павловський, О. Копач, Н. Контрат, В. Гук, В. Логуш, А. Ризик, І. Була, М. Дмитришин, П. Лотоцький, Н. Томин, І. Дзюбин, М. Заяць, О. Цимбала, Т. Макара, І. Файфрич, А. Флис, Е. Говдак, К. Ґардиґайло, Г. Криса, К. Хомик, М. Шпить, Е. Тилович, Н. Ружицька, П. Пристай, В. Щупляк, М. Харів, М. Рапко, В. Павлич, Ю. Василюка, П. Гойда, Е. Заслоцька, І. Пилипчак. — Решту дрібними.

Присутній.

Шікаґо, Ілл.

З ювілейного фронту УНСоюзу.

Йде час, а в парі з ним йдуть і приготування до ювілейного концерту з нагоди 60-ліття У. Н. Союзу. Звичайно були в тій справі неодні збори Відділів У. Н. Союзу, але вся праця ведеться переважно по-за зборами. Збори рішають, а окремий комітет чи люди діють.

Дотепер уже узгіднено день Свята, а саме в неділю, 21 листопада, у великій, новій залі, парафії св. о. Миколая. Буде ювілейний концерт, а по концерті баль і бенкет. Досі відомо, що з позамісцевих артистів виступить відома співачка-сопран з Филаделфії, пані Вероніка Цегельська. Головну ювілейну промову виголосить п. Дмитро Галичин, головний предсідник УНСоюзу. Про дальші детайлі буде в свій час мова. Тепер важливе, щоби в неділю, 21-го листопада, не було інших українських імпрез, бо Ювілят Батько-Союз хотів би бачити всіх своїх дітей-членів на концерті. Рівнож тих, що ще приступлять в ряди УНСоюзу, хоче бачити Ювілят, бо це йому правно належиться — хотіти бачити об'єднаних українців.

Виглядає, що ювілейна імпреза, про яку мова, буде належно підготовлена, і що шікаґовська українська громада належно оцінить 60-літню працю УНСоюзу не лише на запомоговому, але й народному та політичному відтинках визвольної справи України. В тяжких часах першої імміграції українців в Америці творився і ріс УНСоюз та виріс в могутню твердиню американсько-української спільноти. Треба тепер в легші і добрі часи заповнити концертову залю на Оклей в неділю дня 21 листопада в доказ того, що й ми всі горді з таких великих досягнень Ювілята за 60 років його життя!

Степан Куропась, реф. прес.

Клівленд, Огайо

Дитячий садок у Клівленді.

26 вересня у Клівленді відбулося святкове закінчення літньої праці дитячого садка, що діяв при 33 відділі Союзу Українок. На бажання батьків, садок був зорганізований заходами голови С. У. п. Є. Дуба і працею виховниць пп. Данилович і Камінської. Садок знайшов приміщення у великій школі „Трімонт", серед найбільшого скупчення українців, щоденно в год. 9—3 і діяв від 20-го червня до 20 серпня, охопивши 33 дітей.

На закінчення праці, до приміщення залі місцевої греко-кат. церкви зійшлись учасники садка з їхніми батьками. Батьки мали змогу наочно переконатись у великій виховній праці, пророблений керівництвом садка.

Святкування розпочалось маршем дітей на сцені і вступним віршованим словом маленької Х. Цогли, після чого з співом (терцет) і деклямацією виступили сестрички і братік Шокалюки. Далі відважно виступали: трилітня Боднар (сольоспів), Задойна Д. і П братік з деклямацією, брати Гуки з деклямацією, брат і сестра Даниловичі (деклямація), Д. Камінська (деклямація) й ін.

У спільних виступах багато оплесків викликали: деклямація „Жила була воробчиха", спів і вправи дівчаток („Пранки" і „Мати доню колисала"), виступ хлопців у „Косарях" та інсценізація балю ляльок і пайциків. Зворушлива молитва „О, Мати Божа" закінчила святкування на сцені, після чого відбулася забава для дітей в залі, де різноманітний буфет знаходився під дбайливою опікою пань з Союзу Українок, якими в усьому, а зокрема в виконанні програми, допомагали сестри пластунки Фурівни.

Приявний.

Кожний свідомий українець та кожна свідома українка уважають своїм обов'язком стояти в рядах Українського Народного Союзу, щоб своїм членством збільшити кадри ідейних українських працівників.

Хроніка українського життя

В Німеччині

ПРИЙНЯТТЯ В МЮНХЕНІ ДЛЯ ВІДЗНАЧЕННЯ ІРИ МАЛАНЮК І ОРЕСТА РУСНАКА

В неділю 22 серпня б. р. гурт українських громадян м. Мюнхену вшанував скромною гостиною нашу визначну артистку і співачку Іру Маланюк і оперового та камерного співака Ореста Руснака. Між присутніми можна було бачити о. прелата Голинського, о. канцлера Леськовича, інж. Андрієвського, ректора д-ра Мірчука, консула Оренчука, мґр Ільницького та інших. Серед живої і милої товариської гутірки впродовж кількох годин учасники приємно провели час і осягнули задумане, а саме познайомити ближче українське громадянство з визначними мистцями.

У Франції

ПАЛОМНИЦТВО ДО САНЛІС

У віддалі всього 50 кілометрів від Парижу знаходиться містечко Санліс, яке тісно зв'язане з найстаршою історією України-Руси. Там ще і досі стоїть манастир (тепер Мала Семінарія для хлопців), уфундований нашою княжною Анною Ярославною, що — як знаємо з історії — вийшла заміж за французького короля Генрика I. в 1049 році. Біля манастирської церкви пишається статуя королеви Анни.

Є в Салісі й руїни старовинного королівського замку, де жив ще дід Генрика І. і де напевно проживала наша княжна. Славиться ця місцевість також багатьма іншими історичними пам'ятками, що сягають ще перших століть по народженні Христа.

Все це, зокрема бажання віддати честь і занести молитви за нашу славну княжну, спонукало українське католицьке Душпастирство Парижу влаштувати в дні 12 вересня паломництво-прогульку до цієї місцевости.

● Голова комітету, який 13 жовтня організує обід Республіканської Партії в Шікаґо, Фред М. Джіліес запросив пані президентову Айзенгаверову бути гостею на цьому обіді, бо її присутність „дасть велику підтримку всім республіканським кандидатам". На цьому обіді, вступ на який коштує 100 долярів, промовлятиме секретар оборони Вилсон.

Д-Р МИХАЙЛО БРИНЬОВСЬКИЙ

(З приводу ненадійної смерти українського вченого-орієнталіста).

Не давні часописні оповістки про смерть д-ра Михайла Бриньовського не могли притягнути до себе уваги широкої української громади. Поза гуртами знайомих і товаришів праці Покійний був мало відомий. Що він був першорядно вишколений орієнталіст з великими можливостями розросту, було відомо далеко більше чужинецьким вченим ніж нашим землякам. А тимчасом в його особі відійшла від нас визначна постать в розгарі життя й боротьби. Помер у дні 11 серпня ц. р., проживши 38 літ. Залишив дружину з двома маленькими дітьми, стареньких батьків і сестру.

Народився Михайло Бриньовський 12 серпня 1916 року у Кршешовицях, Аржановського повіту, отже на польській етнографічній території. Середню освіту одержав в Хржанові, а в році 1934 записався на Ягайлонський університет у Кракові. Уже перші університетські роки виявили неабияку відвагу його рішень та вміння йти власними, невтертими дорогами. Бриньовський був, як показали всі наступні роки, людиною широкої скалі заінтересувань. Його притягала філософія й соціологія, західні мови й журналістика, а навіть математика й технічні проблеми. І так, маючи що виоірати, він пішов на дорогу, мабуть, найважчу й присвятив свій труд в першу чергу орієнталістичним студіям, побачивши в цьому завдання свойого життя. Це рішення визначило його місце в українському житті та заважило дуже на його дальшій долі. Своєю працею для науки зв'язав себе Бриньовський з декількома одиницями молодшого покоління, що не зважаючи на пануючі тенденції т. зв. „практицизму", взялися за ці дуже непопулярні ділянки студій.

У звужених обставинами рямах нашого життя, з його невеликим простором для праці й вияву людини особливого знання, доля й недоля українського орієнталіста залежала від того, чи він зуміє здобути собі поле майбутньої праці теж серед чужих. Це означало згори йти кожному з них на шлях важкої боротьби, якій здебільша не було видно кінця. Неабияка це проблема для людини без відповідного здоров'я. А здоров'я Бриньовського якраз лишало дуже багато до побажань.

Орієнталістичні студії (турецька, арабська й перська мови, історія й географія мусульманського світу) були головним зайняттям Бриньовського ще на Краківському університеті. Під час війни вдалося йому дістатися на Берлінський університет. Тут він продовжував і поширював попередні студії, кладучи головний натиск на тюркські мови та іранську філологію і займаючись порівняльною граматикою т. зв. алтайської групи мов. До його учителів належав між іншими проф. Н. Поппе, тепер монголіст в далекосхідньому інституті Вашингтонського стейту. У Берліні написав Бриньовський дисертацію про „Означення часу й місця в мові надволжанських татарів" й промувався там на доктора філософії в орієнталістки А. фон а-бен (тепер професора університету в Гамбурзі) у березні 1945 року. Ця праця появиться внедовзі друком в одному з великих орієнталістичних періодиків в Европі. Друга праця з берлінського часу про „Історію і структуру турецької преси" загинула в 1945 році.

Після війни пробивався Михайло Бриньовський в Німеччині як перекладач англійської та інших мов і був навіть головою табору в Мунстер-Ляґер. Зустріч з великою масою різних людей в післявоєнних обставинах була чимось новим в його житті та показала його з невідомого досі боку. Це був час, коли Бриньовський здобув собі сердечну прихильність головно підсовєтських втікачів своєю гуманністю та відважною обороною наших людей перед акціями большевицьких репатріяційних комісій. Переїзд до Америки означав нову боротьбу за екзистенцію й можливості розвитку. Від 1951 року працював Бриньовський у „Голосі Америки" дорадчим редактором узбецького, татарського й азербейджанського відділів, а після їх закриття перейшов до українського відділу. На цьому переходовому етапі прийшла ненадійна смерть.

Українська наука потерпіла велику втрату. Як повідомляє з Европи доцент д-р Омелян Пріцак, міжнародна "Societas Uralo-Altaica", що її членом був Михайло Бриньовський, вшанувала Покійного на своєму з'їзді окремим врочистим актом.

Василь Рудко.

● Союз Автомобільних Промисловців повідомляє, що цього року в ЗДА є в ужитку 58 мільйонів особових та тягарових авт і автобусів. В ЗДА є 74 відсотки особових авт всього світу і 48 відсотків усіх тягарових авт. Всіх автоводіїв є коло 70 мільйонів, з того одна третина — жінки.

50-ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО МОЛОЧАРСТВА

(Закінчення зі стор. 2-ої)

Олесницького, оо. Нижанківського і Горалевича та інших піонерів молочарського руху дав дуже добрі результати. Вже в 1914 р. в Західній Україні було коло 100 кооперативних молочарень, які переробили коло 7,5 млн. літрів молока, виробивши кого 300 тисяч кг. масла. Молочарський Союз мав уже 9 гарно уладжених крамниць і власну молочарську школу.

По першій світовій війні українська молочарська кооперація розгорнула свою працю ще більше, використовуючи нові здобутки молочарської науки і ідейну настанову громадянства по програній війні з поляками. В проводі стали такі люди як інж. Ю. Павликовський — голова Надзірної Ради „Маслосоюзу", дир. А. Мудрик, інж. А. Палій, О. Бачинська, О. Лис і М. Хронов'ят — як члени Дирекції „Маслосоюзу" та ціла низка працівників — у самому „Маслосоюзі" коло 300, а в „Районових Молочарнях" до 3.000 осіб.

Перед другою світовою війною „Маслосоюз" охопив понад дві тисячі сіл, зорганізувавши 136 модерно уряджених молочарень, які переробили 115.000.000 літрів молока на масло та інші молочарські вироби, що їх продавав „Маслосоюз" у своїх 56 крамницях.

У 1938 р. українська молочарська кооперація, не зважаючи на постійні перепони польського уряду, об'єднувала в своїх рядах 205.249 самостійних господарств. Оборотові фонди переступили суму 10 млн. зол. пол., в тому числі майже половина були власні фонди. На етаті молочарської кооперації працювало по селах понад 150 молочарських техніків, 64 господарських техніки, здебільша фахових агрономів і 18 ветеринарних лікарів, сотні контролерів молочности тощо.

Всю цю роботу перервала большевицька окупація в 1939 р. Під час війни 1941-1944 рр. кооперативні провідники пробували були в різний спосіб рятувати матеріяльний, моральний і духовий доробок 50-літньої праці. Але друга большевицька окупація в 1944 р. знищила українську кооперацію зовсім. Багато провідників нашої кооперації опинилося по різних краях і тут вичікують часу, коли зможуть повернути на рідні землі, а інші пробують відродити українську кооперацію на нових землях поселення. Одначе цих других, на жаль дуже мало і тому висліди їхньої праці мінімальні.

Згадуючи про 50-ліття української молочарської кооперації на рідних землях, варто подумати над можливостями організування нащого господарського життя на глибших кооперативних основах в ЗДА та в Канаді і тим спричинитися до скріплення нашого захитаного культурного, політичного і навіть релігійного життя. П'ятдесятлітній досвід може придатися і на нових теренах тим більше, що кооперація тут ще досить молода і ми можемо її багато допомогти.

Спорт

ВИСЛІД АМБІТНОЇ ГРИ ІБЕРІЯ (Нюарк) — СІЧ (Елизабет) 1:2 (1:0).

Елизабет, 3. жовтня. — У других з черги змаганнях за мистецтво Вищої Ліги стейту Ню Джерзі Січ здобула дві точки від сильного противника на його грищі. (Торік обидва змагання з Іберією Січ у „скріпленому" складі програла, 1:0, 3:2).

В рівнорядній першій полугрі, яку ціхувала швидкість і часта зміна підворітних ситуацій, Січ, граючи накинений „високий м'яч" противника, корисний для його швидких і високих змагунів, не виявила вповні своїх технічних спроможностей. Січ мала в тому часі більше невикористаних підворітних ситуацій, хоч відношення наріжняків було 6:3 в користь противника. Не виходило зо стрілом передусім Вітюкові, зрештою сьогодні незвичайно працьовитому і аґресивному напасникові. Акції ворожого нападу заломлювалися на добрім оборонінім тріо: Панкевич, Лютак, Олинець. Добре боронив також воротар Гевко, і не його вина у втраті одинокого воріт, що впали з самовбивчого стрілу в підворотнім замішанні.

У другій половині починає виявлятися технічна вищість нашої одинадцятки. Січ короткими подачами здобуває скоро поле і частіше гостює під воротами противника. Відношення наріжняків тепер 4:1 для Січі. В20 хв. невтомний Олинець випрацьовує м'яч, подає Сохамові, який гострим стрілом попід поперечку приносить вирівняння 1:1. Січ дальше має більше з гри і 10 хвилин пізніше після гарної акції Маланчук, Вітюк, Сохан, Понось спрямовує м'яч у сітку, 1:2 для Січі! Коротка злива кладе своє п'ятно на останні хвилини змагань, що їх заслужено вирішила в свою користь наша одинадцятка жертвенною грою усіх змагунів.

На наступну неділю Січ грає товариські змагання на своєму грищі проти Міляно С. К. з Гобокен. яз

ТРИЗУБ—ЛАЙТГАВЗ 4:0(2:0)

Филаделфія, 3. жовтня. — Склад Тризуба: Варварюк-Аннюк, Королик, Волянюк, Кривуша, Марчук, Гарасим, Герльовський, Прунько, Картер, Зубик, Стахровський, Чижович II, Чернявський, Юрчак. Ворота стрілили: Чижович в 4 хв. і 9 хв., Стахровський в 69 хв., Картер в 87 хв. Тризуб без д-ра Павлічки і Світенка. Глядачів понад 150.

Перші футбольні змагання за мистецтво першої дивізії пройшли для Тризуба вдало. Сензацією цих змагань був виступ в нашому нападі порторіканця Картера, який показався незлим. Господарі в цьому дні не були добре диспоновані і поза кількома випадами нічого вмілого не показали. Наші зате ці змагання заграли дещо слабше, як минулої неділі, але і не зле. Напад гарно комбінував і що найважніше часто стріляв. Побіч Стахровського, Чижович своєю рухливістю часто робив збитки воротареві господарів. Прунько, сильно фізично збудований, зовсім не давався атлетам Лайтгавзу. Молодий і многонадійний Чернявський був чи не найкращим грачем на грищі. Старт, завзятість і цільні подачі це його риса. Рівнож молодий Юрчак, має завдаток на доброго крилового. Зубика бачили ми ще в ліпшій формі. Поміч з Гарасимом є найкращою лінією дружини. Марчук на висоті завдання, а молодий Герльовський старався йому дорівнювати. Оборонці Королик - Волянюк - Кривуша добрі. Пересунення в другій половині гри Королика до переду було зовсім вдалим. Він прекрасно стартував і гарно стріляв. Тризубівці мали більше з гри і виграли ці змагання зовсім заслужено.

Гру починають наші проти вітру. Гарно перепроваджена акція правою стороною кінчиться вільним до господарів, де притомний Чижович гарно головкою спрямовує м'яч до сітки. В дальшій акції в підворотньому замішанні Чижовичеві вдається вдруге спрямувати м'яч в сітку. Опісля гра переноситься на середину грища, де наша поміч найбільше співпрацює з нападом.

Друга півгра заповідається сенсаційно. В перших хвилинах гри суддя диктує карного до нас за те, що Аннюк замінивши Варварюка, не зголосив це йому. Стріл ловить Аннюк щасливо, за що його нагороджує публіка оплесками. Наші перебирають ініціятиву і майже цілий час пересиджують під воротами противника. З гарної комбінації здалеку прекрасно стріляє Стахровський на ворота і ми ведемо 3:0. Публіка переважно наша довго оплескує стрілені ворота. Перед кінцем змагань навонабутий Картер починає більше рухатися і його стріл в лівий ріжок, кінчиться ворітьми. Ще кілька потягнень крилом, де写 пописується Чернявський і суддя закінчує змагання. Врадувана наша публіка спішить домів, щоб на слідуючу неділю знову побачитись на змаганнях з Аллентавном на нашому нововинаймленому грищі на півдні Филаделфії при Снайдер та 26-тій вул.

П. К.

КЛІВЛЕНД НА СТАРТІ

Порівняно „вирозуміла" цьогорічна літня погода дала змогу спортовцям Клівленду відбувати тренінґи навіть у час вакацій. Тенісові площі Бруксайд Парку роїлися від наших тенісистів (-ток) усіх ґенерацій, на поблизькій футбольній площі товклися дорости УСК „Львів" і СУМА, що відбули між собою декілька тренінґових змагань. Занотовано теж три тренінґові „зустрічі комбінованих старших дружин „Львова".

„ЛЬВІВ" — БАРТУНЕК 1:1 (1:1)

Перші змагання осінньої рунди за чемпіонат стейту Огайо закінчилися нерішеним вислідом. „Львов'яни" могли змагання легко виграти, але їхній напад — як звичайно — грав занадто „нагло" (в галицькому розумінні!), безліч підворітних позицій (і недоношених стрілів) пішли з вітром. Єдині ворота для „Львова" впали зі стрілу Плотникова (подача Клека II.). Склад „Львова": Білоконський, Войчук (Клек I) — Лосєвський, Жиґа — Петрина — Гіцинський, Лисий I. — Галуґа — Древницький — Плотников — Клек I. Безсторонно суддював п. Стрип.

В змаганнях за чемпіонат нижчої ліги занотовано такі вислідии:

„Львів" Б — Верґовай 2:4. Ворота для українців: Лисий II.

„Леви" — Джуніор гай 2:2. Ворота для „Левів" здобув Я. Середа.

„Леви" — „Львів" Б. 3:0. Двоє воріт здобув Середа, одні Яшник.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ УНС

РАЧЕСТЕР, Н. Й. — Місячні збори Т-ва Запорозька Січ, відд. 369, відбудуться в неділю, 10. жовтня, в церковній залі, о 1:30 год. попол. Проситься всіх членів явитися на зборах, бо маємо багато намічених справ, як також вибрати комітет до забави. — М. Сорохтей, предс.; М. Мельник, кас.; В. Попович, секр.

ТАРЗАН, ч. 3352. Грандіозний похід

— Нащо ці всі ланцюги?, — запитав Тарзан. — Це такий звичай вести жертву королеви на левине поле, — пояснив старшина.

— Це значить, що я є учасником других великих ловів?, — питався Тарзан. Офіцер притакнув. — Але цим разом ви будете жертвою!

Тарзан знову йшов побіч колісниці Немони, цим разом як в'язень. Велика юрба йшла з ними, бо Немона бажала, щоб її піддані були свідками смерти людини, яка її відштовхнула.